

Noen betraktninger om kriminalstatistikk og om kriminalitetsutviklingen i Norge gjennom de siste 20 år

Av ekspedisjonssjef HELGE RØSTAD, Oslo

1. *Forholdet mellom reell og registrert kriminalitet.*

Fra midten av det forrige århundre foreligger det hos oss statistiske oppgaver som gir visse holdepunkter for å vurdere kriminalitetens utvikling, dens omfang og ytringsformer. Som all annen offisiell statistikk er disse oppgaver begrenset til forhold som er bragt frem i myndighetenes „lysfelt“. De fanger ikke inn den del av kriminaliteten som ligger i mørke (kriminalitetens „mørkefelt“ — undertiden kalt „mørketall“).

Det sistnevnte begrep som har en fundamental betydning i kriminologien, har ikke fått en fast og entydig bestemmelse i kriminologiske arbeider (se bemerkninger om det tvetydige begrep „mørketallet“ hos *Stangeland/Hauge*, Nyanser i grått, Oslo 1974 s. 15). Enkelte forfattere bruker begrepet for å angi forholdet mellom pådømt (registrert) og reell kriminalitet (således *Hurwitz*, *Kriminologi*, 2. utg. s. 33 og *Heuman/Rengby* i *Agge m. fl. Kriminologi* 1955 s. 310.) — I andre fremstillinger brukes det som samlebetegnelse for den kriminalitet som ligger i mørke. Flere forfattere som bruker begrepet i sistnevnte betydning, har tatt til orde for å la betegnelsen „mørkefeltet“ dekke hele området for begått, men ikke registrert kriminalitet. Denne terminologiske omlegning har vært begrunnet med at begrepet mørketallet lett leder tanken i den retning at det her dreier seg om en bestemt tallstørrelse (således von Hentig). Den nye term „mørkefeltet“ skulle bedre angi at området for den ikke-registrerte kriminalitet kan ha ulik utstrekning, til forskjellig tid og på forskjellige områder.

I flere arbeider innen kriminologien hevdes det at begrepet mørketall er lansert via tysk kriminologi, gjennom en avhandling fra 1908 skrevet på tysk av den japanske statsadvokat *Oba* („Unverbesserliche Verbrecher und ihre Behandlung“). *Oba* som nok hadde hentet sin term „Dunkelziffer“ fra en språkbruk anvendt i angelsaksiske verker vedrørende statistikk („dark-number“ i motsetning til „light-number“), brukte „Dunkelziffer“ som en betegnelse på tre ulike forhold: omfang av „ukjent kriminalitet“, av „uoppklart kriminalitet“, og endelig antall lovbrøtere som slapp unna straff, på grunn av manglende bevis eller som av andre grunner unndro seg straff.

Artikkelens mindre kravfulle tittel („Noen betraktninger om...“) skal gi til kjenne at forfatterens fag hverken er kriminologens eller statistikerens.

I denne artikkel vil jeg bruke betegnelsen mørkefeltet som en samlede term på den del av kriminaliteten som er omgitt av mørke, og ikke er kommet innenfor myndighetenes lysfelt. Her og der vil den tradisjonelle term „mørketallet“ bli brukt i samme betydning.

Nedenfor (under 2) vil det kort bli gjort rede for hvordan man gjennom nyere forskning har kunnet kaste noe lys inn i mørkefeltet. Det moment at man først gjennom nyere forskning har flerret en del av det mørke teppe som har dekket dette felt, må ikke forlede en til å tro at det først tilhører vår tid å innse at mørkefeltet dekker et meget betydelig område av den totale kriminalitet.

Som tilfeldig valgte eksempler på tidligere observasjoner om kriminalstatistikkens begrensninger skal her kort nevnes følgende: Grunnleggeren av den „statistiske skole“, belgieren *Adolphe Quetelet*, var fullt klar over at den offisielle statistikk ikke fanget inn alle overtredelser av samfunnets straffebud. Han fastslo i et arbeid fra 1836 at vi ikke kunne vite noe sikkert om omfanget av den totale kriminalitet, men at det var et nesten konstant og stabilt forhold mellom på den ene side anmeldte og pådømte lovovertrædelser og på den annen side det ukjente antall av begåtte lovovertrædelser.

En økning i den faktiske kriminalitet skulle etter denne oppfatning gi seg utslag i en tilsvarende økning i den registrerte kriminalitet. — Den franske dikter *Honoré de Balzac* gav omtrent samtidig et ramrende utsagn om omfanget av den skjulte kriminalitet: „den dommer finnes ikke, som ikke må vedgå at justisen straffer endog ikke halvdelene av de begåtte forbrytelser“.

Også i vårt hjemlige miljø er det allerede for lenge siden med styrke blitt fremholdt at de statistiske oppgaver ikke gir materiale til bedømmelse av den faktiske kriminalitet. I et bilag til Udkast til Lov om sædelig forkomne og vanvyrde Børns Behandling, med Motiver (1892) gav professor *Bernhard Getz* „Nogle kriminalstatistiske Resultater“. Han understreket her at av de anmeldte forbrytelser kommer i regelen bare mindreparten under pådømmelse, „og hvor mange av de begåtte anmeldes? Måskje en femtepart? eller en tiendepart? Statistikkens benyttelse hviler på den forutsetning at det er et noenlunde konstant forhold mellom disse faktorer, hvilket det så enn er. Men allerede på grunn av tidenes forskjellige organisasjon av politi og forfølgning, holder denne forutsetning måskje lite stikk. Iallfall kan det ikke nektes at de begåtte forbrytelsers tall i forhold til de påtalte er så mangfoldig ganger større, at selv en *relativt* ringe forøkelse av påtalenes hyppighet vil kunne bevirke en stor forhøyelse av disses *absolutte* tall“ (note på s. 45). Også senere i presentasjonen av de kriminalstatistiske data fra enkelte fremmede land og fra vårt eget, pekte Getz på feilkilder som var egnet til å lede til feilaktige slutninger. Oppgavene over tiltalte og dømte er ingenlunde data, „hvorfra med

noen sikkerhet kan sluttes tilbake til de virkelig forøvde forbrytelser. I alminnelighet viser det seg både her og annetsteds at som regel alene i de færreste av de anmeldte tilfelle gjerningsmannen oppdages og overføres forbrytelsen, og hvor mange av de virkelig forekommende tilfelle som igjen anmeldes, derom fattes enhver kunnskap" (l.c. s. 56). Getz kunne for øvrig her dokumentere tall for anmeldte forbrytelser og straffede forbrytere i Kristiania og København, og opplysninger om anmeldte forbrytelser i Stockholm og om oppdagede forøvere. — På det første møte i Den norske Kriminalistforening (i 1892) hvor man bl. a. drøftet utkast til lov om betingede straffedommer, meddelte fengselsprest (og stortingsmann) *Hval* noen av sine inntrykk fra samtaler med fanger. Fengselspresten opplyste at en fange hadde sagt til ham: „saken er den at vi stjeler i grunnen mest før vi blir dømt“ — fengselspresten mente åpenbart å kunne hevde at „det er ganske visst så med en hel del av våre forbrytere at de har begått en hel rekke av forbrytelser, før de blir fakkert“ (FDNKF 1892 s. 177).

Den hevdvunne erkjennelse av at de kriminalstatistiske oppgaver bare gir „et *utsnitt* av den totale kriminalitet og at denne sistnevnte er en høyst ukjent størrelse“ (*Thorsten Sellin*), er etter hvert blitt underbygd gjennom resultater av empirisk forskning. Gjennom ulike undersøkelser har man litt etter litt fått noe av mørkefeltet under belysning og dermed fått understreket de reelle begrensninger i de statistiske tallopgaver. En rede-gjørelse for utviklingen av kriminaliteten kan likevel ikke søkes fundert i annet underlag enn statistikkens tallmateriale, anvendt med årvåkenhet og forsiktighet. Det er for så vidt et rammende bilde — også av kriminalstatistikken — som den svenske tegner og humorist *Thorvald Gahlin* har fanget inn i sin strek med en mann som tviholder på en lykestolpe og som uttaler disse sannhetsord: „Statistik är som en gatlykta — den lyser upp ett mycket litet område men är utmärkt att stödja sej på“.

Problemet om et større eller mindre mørkefelt ved siden av statistikkens begrensede lysfelt deler kriminologien med andre grener av sosialvitenskap. Det ligger snublende nær her å trekke en parallell med sosialpsykiatrien, hvor man på grunnlag av statistiske oppgaver kan oppgi frekvensen av psykiske lidelser i befolkningen. Disse registrerte data trenger imidlertid å suppleres med anførsler om antall psykiske lidelser som ikke har funnet plass i de offisielle oppgaver.

2. *Kriminalitetens mørkefelt („skjult kriminalitet“).*

2.1. Noen alminnelige bemerkninger.

Fremstillingen under 1. skulle ha vist at den totale kriminalitet foruten „lysfeltet“ omfatter et mørkefelt, med lovbrudd som ikke er bragt til myndighetenes kunnskap.

Oppstillingen i diagram 1 skulle ellers klart vise at lysfeltet som statistikken åpner for oss, bare dekker et meget begrenset felt — og at det er en „lang natts ferd mot dag“ før man når frem til statistikken sine ulike stasjoner: politietterforskning („Politistatistikk“), ileggelse av reaksjon („Reaksjonsstatistikk“) og innsettelse i fengselsanstalt av domfelte („Fangestatistikk“). Oppstillingen i diagram 1 skulle i en anskuelig form illustrere innebyrden i utsagnet fra *Gresham Sykes*: „Crimes are lost at each stage in the process“.

At lovbrudd blir liggende i mørke, kan ha sin grunn i en rekke ulike forhold.

I flere kriminologiske arbeider har man pekt på faktorer som kan forklare at lovbrudd ikke blir bragt til myndighetenes kunnskap. Se således *Hurwitz/Christiansen* I s. 26—29, *Anttila/Törnudd* s. 57—58 og *Stangeland/Hauge* s. 16—17. Se for øvrig *Hood/Sparks*, *Key Issues in Criminology*, 1970 s. 32—37, *Nigel Walker*, *Crime and Punishment in Britain*, 1966 s. 12 og *Crimes, Courts and Figures 1971* s. 17; *Sutherland/Cressey*, *Sixth Edition*, 1960 s. 27 og endelig *Radzinowicz* i *Sexual Offences*, 1957 s. 518.

I diagram 1 har man søkt å angi endel av de forhold som kan forklare at lovbrudd ikke blir anmeldt til politiet, slik at overtredelsene får plass i den offisielle statistikk.

Undertiden er forøveren selv ikke klar over at han har kommet til å overtre et straffebud. Det kan således inntreffe ved overtredelse av lovbud som nøyer seg med culpa som skyldform og når overtredelsen ikke er blitt iaktatt av andre.

Det kan også forekomme at alle de som er involvert i forholdet anser det som ikke straffbart. Enkelte sedelighetsforbrytelser kan her danne praktiske eksempler.

I en lang rekke tilfelle vil den person som er blitt rammet ved lovbruddet („fornærmede“), ikke ha oppfattet forholdet som et lovbrudd. Innsikten i det rette forhold er mao begrenset til lovbruytersiden — forøveren og mulige medskyldige. Bedrifts- og butiktktyverier skulle her kunne anvendes som tjenlige illustrasjoner. Det samme gjelder for endel andre tyveri- og bedrageriforhold, således bl. a. forøvd overfor personer som forbigående eller varig har nedsatt evne til å se seg bestjålet eller snytt.

I noe av en særstilling står enkelte forgåelser mot småbarn, som ikke kan oppfatte forholdet som et overgrep.

Forhold som den fornærmede har observert, kan ellers bli unndratt fra registrering, ut fra ulike motiver som kan ha gjort seg gjeldende i en „områ — seg periode“.

Fornærmede kan anse det temmelig nytteløst å anmelde forholdet, eller han kan finne det mindre tjenlig, f. eks. på grunn av det forholdsvis beskjedne tap han har lidt ved vedkommende

"EN DEL AV ET I SANNHET GRENSELØST RESERVOAR AV FORGÅELSER TAPPES AV. ----- OG LEDES INN I OFFISIELL STATISTIKK" (OWALD J. WEST)

KRIMINALITETENS MØRKEFELT

REGISTERET KRIMINALITET

"RIMES ARE LOST AT EACH STAGE IN THE PROCESS" (GRESHAM SWYSE).

"THE VALUE OF A CRIME-RATE FOR INDEX-PURPOSES DECREASES AS THE DISTANCE FROM THE CRIME ITSELF IN TERMS OF PROCEDURE INCREASES" (TORSTEN SELLIN)
"Den registrerte kriminalitet er bare et utsnitt av den totale kriminalitet - denne siste er en ukjent størrelse" (SELLIN)

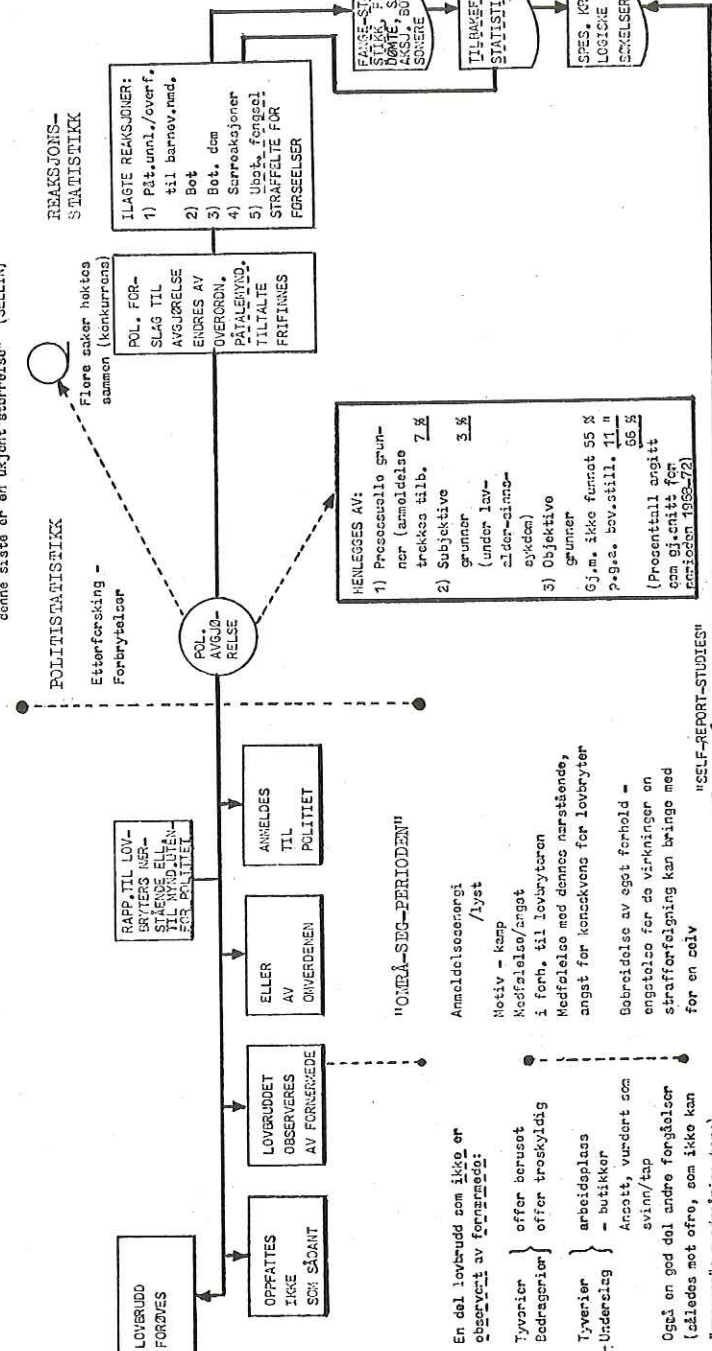

DIAGRAM 1

formuesforgåelse. I det praktiske liv vil man se en rekke tilfelle hvor arbeidsgivere/bedriftseiere vil „svelge“ endel „nasking“ eller „orging“ innen bedriften, uten å engasjere politimyndighetene til klarlegging av forholdet (se således *J. P. Martin, Offenders as Employees*, 1962, s. 114—119). I enkelte tilfelle vil slik „orging“ gjøres opp på det administrative plan, f. eks. ved at arbeidsgiveren gir en utro arbeider eller funksjonær sparken og lar saken ha sitt forblivende med det. Forholdet kan i noen tilfelle forbli uanmeldt fordi fornærmede derigjennom vil kunne oppnå å få skade eller tap erstattet av den skyldige. — En unnløstelse av å anmelde forholdet kan undertiden ha et mer „altruistisk“ farget grunnlag. Fornærmede kan synes synd på forøveren eller han kan frykte at en anmeldelse med alt hva den innebærer, vil ha altfor drastiske konsekvenser for lovbrysteren.

Svært ofte vil fornærmede droppe tanken på å anmelde forholdet fordi han kan finne grunn til å bebreide seg selv at det kom til en forgåelse. For fornærmede på kvinnesiden kan en slik betraktning ha relevans ved en del seksualforhold hvor vedkommende ikke har opptrådt så bestemt og fast som hun ville ha ønsket eller som hun frykter at medsøstre ville ha forlangt av henne. Kvinner som har falt for „sol og vår — menn“, vil ofte avstå fra å bringe forholdet opp i dagen. Ofre på mannssiden som for anledningen har gitt seg fornøyelseslivet i vold og som har vært utsatt for „Beischlafsdiebstahl“ eller for annen letting av ikke altfor betydelige verdier eller med altfor utpregede skadefølger, vil svært ofte unnløst å stå frem i lyset som anmeldere.

Personer som er blitt krenket ved lovbrudd, vil i en del tilfelle ikke gå til politimyndighetene med saken, dels fordi de er blitt så oppbragt ved forgåelsen at de ikke orker å ha mer med den å gjøre, dels fordi de kanskje ikke har tiltro til at det vil komme noe positivt ut av en anmeldelse. Man må også se i øynene at endel forhold vil bli uanmeldt fordi fornærmede frykter „mottrekk“ fra lovbrysterens side.

„Victimless offences“ — forgåelser som ikke rammer noen privatperson, men som utelukkende krenker offentlige interesser — vil ofte spilles ut utenfor kontrollmyndighetenes sfære. Om de skulle bli iakttatt av private, vil slike private iakttagere ofte avstå fra å opptre som rapportører til rettsordenen. Blant „victimless offences“ med et ganske høyt mørketall vil man her nevne „hjemmebrenning“ og skattesnyteri.

I en god del tilfelle vil fornærmede — eller pårørende av denne — foretrekke å begrense „kommuniseringen“ av forgåelsen til lovbrysterens nærstående eller til særlige myndighetspersoner utenfor politi (f. eks. lege, lærer eller prest) med anmodning om bistand til iverksetting av hensiktsmessige tiltak utenfor strafferettspleien.

I Diagram 1 er det — med velberåd hu — skutt inn et intervall mellom politianmeldelse og politietterforskning. Dette er gjort for å markere at politimyndighetene ved underretning fra fornærmede om straffbart forhold, undertiden vil frarå en formelig anmeldelse, f. eks. på grunn av forgåelsens karakter, som en bagatellmessig eller temmelig ufarlig handling. I noen tilfelle vil klageren bli oppfordret til å fremskaffe ytterligere opplysninger før forholdet blir undergitt etterforskning. I det levende liv vil et ikke ubetydelig antall saker stoppe opp foran skranken på politikammerets vaktrom.

I fremstillingen foran — og i diagram 1 — er det antydnet at lovbruddene kan sies å falle i to hovedgrupper: krenkelse av private interesser, og krenkelse av offentlige interesser. Disse ulike deliktstyper kan ha en noe ulik registreringsfrekvens, og man bør ha vel i erindring at ved private krenkelser er „anmeldelsesenergien“ en viktig faktor. Anmeldelsesenergien kan for øvrig stille seg noe ulik ved forskjellige krenkelser av private interesser. Har man således mulighet for å oppnå dekning for påført tap gjennom en forsikringsordning, vil dette kunne bevege en til å anmelde forhold som man ellers hadde latt ligge uanmeldt. Slike omstendigheter kan gi et visst holdepunkt for en antagelse om en høy anmeldelsesfrekvens ved en forbrytelsesform som bilbrukstyper — og de kan i noen grad gi antydninger om et skifte i anmeldeshyppighet ved vanlige tyverier etter innføring av en alminnelig ordning med „hjemmeforsikring“.

2.2. Nærmere om kriminalitetens mørkefelt.

2.2.1. „Informed guesses“.

Oppfatningen om mørkefeltets omfang måtte lenge baseres på gjetninger og spekulasjoner („informed guesses“). Etter hvert har man fått et støtere grunnlag for vurderingen av mørkefeltets utstrekning gjennom materiale som er skaffet til veie ved enkeltundersøkelser eller mer omfattende forskningsprosjekter. Nedenfor under 2.22—2.23 vil man omtale en del av det forskningsmateriale som til en viss grad kan klarlegge mørkefeltet, mens man i dette underavsnitt kort vil referere en del „informed guesses“ i emnet.

De faglige „anslag“ om mørkefeltets utstrekning varierer — forståelig nok — ganske sterkt fra land til land, og innen det enkelte land fra den ene deliktgruppe til den annen. Hos oss — som i mange andre land — har det således vært hevdet (delvis med støtte i endel undersøkelser) at den „skjulte kriminalitet“ er meget betydelig ved en deliktstype som svangerskapsavbrytelse. Med utgangspunkt i en norsk undersøkelse om antall utførte illegale aborter har *Christie* anført at det i midten av 1950-

årene her i landet ble foretatt „20 slike ulovlige handlinger hver eneste dag. Men kriminalstatistikken viser gjerne mellom 5 og 10 domfellelser for ulovlig svangerskapsavbrytelse *pr. år*“ („Kriminalsociologi“, 1965 s. 30). — Før liberaliseringen av abortlovgivningen i England i 1968 var årlig bare omlag 250 saker om ulovlig svangerskapsavbrytelse kjent av politiet — ut av et samlet antall som var anslått til å ligge mellom 50.000 og 100.000 pr. år (Hood/Sparks s. 18).

For en del deliktstyper — som f. eks. „ran av banker eller større forretninger, togran, angrep og vold overfor polititjenestemenn“ — vil utvilsomt alle, eller nesten alle, tilfelle bli registrert (Sellin), mens den skjulte kriminalitet vil stille seg høyst forskjellig for de øvrige deliktstyper.

Den engelske kriminolog *Radzinowicz* har således fremholdt at antallet av ikke-registrerte sedelighetsforbrytelser må være enormt. Ser man bort fra visse grove former for sedelighetsforbrytelser — såsom voldtekt — kan man tvile på om de registrerte sedelighetsforbrytelser overhodet kan representere mer enn 5 % av de forøvde forbrytelser på området (Sexual Offences, 1957, p. XV smh. p. 517—527).

Radzinowicz har også oppstilt et anslag for hvor stor del av den totale kriminalitet som overhodet blir registrert, og har antydnet en størrelsesorden på 15 %. En annen engelsk kriminolog — *Howard Jones* — har ment å kunne anslå de registrerte lovbrudd til en fjerdedel — 25 % — av den totale kriminalitet. Sistnevnte har tilføyd at siden bare omlag en tredjedel av den etterforskede kriminalitet resulterer i anvendelse av en strafferettslig reaksjon, „er det mulig at bare én forbrytelse av tolv“ resulterer i en strafferettslig reaksjon (Crime in a Changing Society, 1967, s. 18).

Sjefen for kriminalpolitiet i Düsseldorf, *Bernd Wehner*, har i „Die Latenz der Straftaten (Die nicht entdeckte Kriminalität)“ foretatt en interessant og tankevekkende analyse av lovbrudd som på mer eller mindre tilfeldig vis har ledet til oppklaring. Gjennom en slik undersøkelse mente han å kunne kaste noe lys inn over mørkefeltet. „Studium av litteraturen i dette emne lar en forstå at hittil har hverken vitenskapsmenn eller praktikere gjort seg den møye å undersøke fenomenene omkring den tilfældige oppklaring. Deres iakttagelser blir liggende i periferien av problemet, og man heller til den oppfatning at vitenskapen og praksis ved kriminalpolitiet ennå ikke har møtt hverandre“, l.c. s. 19. I undersøkelsen som er utgitt av Bundeskriminalamt i Wiesbaden, har *Wehner* anstilt endel betraktninger om de „skjulte lovbrudd“, angitt for en rekke spesifiserte forbrytelsestyper. Da dette arbeid ikke synes omtalt i nordisk kriminologi,

vil man her referere en del av de synspunkter som Wehner har gjort gjeldende.

Han har således reist sterk tvil om holdbarheten av den vidt utbredte oppfatning om et lavt mørketall ved drapsforbrytelser. At mange drapsforbrytelser blir liggende i mørke, vil Wehner se i sammenheng med at leger stiller „feil-diagnose“ i dødsattester og at det bare i liten grad blir foretatt obduksjoner. Wehner refererer fra sin praksis saker hvor det i dødsattest har vært konkludert med død som følge av ulykke eller av en angitt sykdom, og hvor det så senere — undertiden umiddelbart før begravelse — blir klarlagt at det har foreligget drap. Også i vår praksis har man sett slike saker, undertiden med kvinner i rollen som drapsforbrytere.

Vår sterkt begrensede bruk av obduksjon kan føre til en manglende avdekking av en del „kriminelle dødsfall“. Om den moderate bruk av likåpning i vår praksis se prosekter *Giertsen* i Lov og Rett 1962 s. 160—164.

Under omtalen av legemskrenkelser peker Wehner på saker hvor det „i det skjulte“ har vært stygg mishandling av barn — en forbrytelseskategori som for øvrig i løpet av de siste 10—15 år, i svært mange land, er kommet frem i lyset, endog et grelt sådant.

Wehner har også en gjennomgåelse av sedelighetsforbrytelser som han vil angi et nokså høyt mørketall for, varierende for ulike seksualdelikter. Mørketallet må antas å ligge ganske høyt også for en så grov sedelighetsforbrytelse som voldtekt, et forhold som blir belyst ut fra saker innen Wehners embetsdistrikt. Etter en anmeldelse fra en kvinne som oppgav å være blitt voldtatt av to menn, kunne man temmelig snart pågripe som mistenkte hele 7 gutter i alderen 14—20 år. De innrømmet å ha forøvd voldtekt mot i alt 20 kvinner; hos politiet hadde bare fire av disse innlevert anmeldelse. I håp om å få belyst de „nye“ saksforhold lot politiet rykke inn i avisene en kunngjøring med oppfordring til de kvinner som hadde vært utsatt for voldtekt på sted og tid som angitt i kunngjøringen, om å melde seg for politiet og gi nærmere opplysninger. Det ble understreket at kvinnene trygt kunne melde seg, „og de vil bli avhørt av kvinnelige betjenter. Deres opplysninger vil bli behandlet konfidensielt.“ — Et rystende resultat: „Ingen av de krenkede meldte seg.“

Wehner anfører videre at man nå regner med at ransforbrytelser har like høyt mørketall (lik latens) som voldtektsforbrytelser, kanskje enda høyere.

Wehner har gjennom tilfelle fra praksis søkt å belyse mørketallet også ved en del vinningsforbrytelser. Han har for underslags vedkommende referert saksforhold som vi i vårt miljø har

sett „kopier“ av: En kunde i en konfeksjonsforretning fikk en kassalapp hvor det var gjort noen forandringer. Han forela denne for kontrolløren i forretningen, da han mente at han ikke hadde fått den service han skulle hatt. Det ble foretatt en del undersøkelser, som avdekket underslag hos kasserersken. I løpet av en 5 års periode hadde hun tilvendt seg minst DM 140.000 av kassen, uten at kontrollen eller revisjonen hadde vært på utkikk etter mulig „lekkasje“ i innbetalingsapparatet.

Wehner har gjort noen bemerkninger til forgåelsen „Beischlafsdiebstahl“. På erfarings grunn vil han hevde at det her gjelder en meget moderat anmeldelsesenergi. Som regel får kriminalpolitiet kjennskap til slike forhold i første rekke gjennom opplysninger fra sine prostituerte „kunder“, som forteller om hva de har „prestert“ på dette felt. „Enhver tjenestemann som i yrkes medfør har med prostituerte å gjøre, vet å kunne belegge latensen (mørketallet) for denne tyveriform“.

Wehners redegjørelse for skjult kriminalitet rommer også noen bemerkninger om ulike bedragerier, således også om kvinner som er blitt trickset av „sol og vår-menn“. Wehner vil her slutte seg til en betraktning som tidligere har vært anført: at den bedratte utgjør selv det beste vern for gjerningsmannen, fordi den betrattes blyghet og skam danner en sperre mot blottlegging av det sanne saksforhold.

Wehner har i sitt arbeid foretatt en del anslag om mørketallet ved ulike forbrytelser. Han har gjort oppmerksom på at de i noen grad har preg av spekulasjon. De uoppdagede drapstilfelle vil han angi i en størrelsesorden som er 3—6 ganger høyere enn det anmeldte tall. For voldtektsforbrytelser vil han angi en størrelsesorden på 5—10 ganger høyere. Wehner har med sitt arbeid ment å ha foretatt „et forsøk på å tegne kriminalitetsbildet for Tyskland som tilnærmedesvis stemmer med virkeligheten“.

Anslag over mørketallet som de her anførte kan — naturlig nok — ikke overføres til andre land.

2.22. Self-report studies.

Gjennom svar på spørreskjemaer som ble forelagt utvalgte grupper (fortrinnsvis skoleungdom og studenter), fikk man i USA i løpet av 1940 årene skaffet tilveie et materiale som i noen grad kan klarlegge „mørketallet“.

Bruken av „self-report studies“ har i løpet av det siste tiår fått en særskilt vid plass innen Norden, hvor forholdene har ligget vel til rette for et videre utvalgsmateriale, gjennom unge menns fremmøte til sesjon. Med utgangspunkt i en stor norsk sesjonsundersøkelse fra 1961 omfattende vel 3.700 ungdommer (se *Christie*, *Kriminal-sosiologi* s. 31—35, og *Scandinavian Studies*

in *Criminology* Vol. 1, 1965 s. 86—116) har det i regi av Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi vært utført undersøkelse om „self-reported crime“ i våre tre naboland. I 1967 ble det så her i landet utført en ny sesjonsundersøkelse, som er utførlig omtalt av *Stangeland/Hauge* (1974). Undersøkelsen dekket tre politidistrikter. Stangeland/Hauge har hevdet at de kan slutte seg til Christies oppsummering av resultatene fra 61-undersøkelsen: „Det er normalt — i statistisk forstnd — å begå lovbrudd, men ungdom flest begår få lovbrudd, og de gjør det ikke så ofte“ (l.c. s. 27). En sammenligning mellom den selvrapporterte kriminalitet i 1967-undersøkelsen med den tidligere (1961) viser en viss oppgang for ungdom fra Oslo, hvor omlag halvdelen av de forespurte har erkjent å ha vært med på butikktveri eller lampeknusing — omlag en fjerdedel har vedgått heleri eller hærverk. I de to andre distrikter synes det ikke å ha foregått noen endring i den kriminalitet som er erkjent. — Det skal her bare nevnes at nesten to tredjedeler av butikktveriene var foretatt før vedkommende nådde den kriminelle lavalder, og for flere av disse butikktverier begått før fylte 14 år, er det oppgitt nokså bagatellmessige formuesgoder, l.c. s. 58—59. Forfatterne anser det naturlig at lovbrudd som blir begått før fylte 14 år, „jevnt over er av mer bagatellmessig karakter“ (s. 58).

Innen rammen av denne artikkel vil det ikke være mulig å gi noen utførlig omtale av 1967-undersøkelsen og dens resultater, og heller ikke å dvele ved momenter som kan mane til varsomhet med hensyn til å trekke sikre og ledende konklusjoner ut av en slik undersøkelse. — Her vil en bare nevne ett moment som kan være egnet til å overraske: bare halvdelen svarte bekreftende på dette spørsmål „Har du noen gang tatt penger eller andre ting fra dine foreldre eller slektninger uten lov?“ — Av dem som erkjente denne „brøde“, hadde 70 % foretatt handlingen mens de ennå var under 14 år.

2.23. Victim-studies.

En ny metode til å utforske mørkefeltet på, ble tatt op i forbindelse med arbeidet til the President's Commission i USA, med spørsmål til utvalgte grupper om de hadde vært utsatt for forbrytelser. Gjennom studier over antall av ofre („victims“) kunne man få viktig erfaringsmateriale til supplement av kriminalstatistikkens oppgaver.

Hos Hood/Sparks s. 23—32 er det gitt en kort fremstilling av de tre victim-studies som ble foretatt i USA, med angivelse av undersøkelsenes resultat. — Gjennom Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi har det i løpet av 1970—72 vært utført victim-studies i Norden i forbindelse med undersøkelse av voldskriminalitet, se *Hauge Lov og Rett* 1972 s. 259—264 og i „Forskningsnytt“ 1974 nr. 2 s. 10—14.

Resultatene av de amerikanske undersøkelser om ofrene er blitt karakterisert som „opplysende“. I en sammentrengt redegjørelse for undersøkelsene er det fremholdt at de gav et antall offer for forbrytelse som var 2 ganger høyere enn statistikkens tall. Voldtekt var mer enn $3\frac{1}{2}$ gang de offisielle tall; innbruddstyveri tre ganger. Distrikter med høy kriminalitet (i Washington, Chicago og Boston) gav fra tre til ti ganger fler forbrytelser enn de som var inntatt i politistatistikken. — Skjønt disse anslag antyder et stort skjult reservoar av kriminalitet, må også de bli sett på som omtrentlige størrelser. De kan av mange grunner være lavere enn de virkelige tall. De innbefatter således ikke forbrytelser mot organisasjoner. De opererer nok også med altfor lave tall for barn som ofre. — „Et familiemedlem viste seg å være mer nøyaktig i å angi forbrytelser hvor han selv hadde vært offer enn å oppgi forbrytelser mot andre medlemmer av familien hans.“ Det pekes for øvrig på at noen overfor intervjuerne kan oppgi hendelser som politiet ikke vil anse som virkelige lovbrudd — de vil således i noen grad „inflaterer“ tallet for reell kriminalitet (se *Sociology*, edited by *Smelser and Davis*, New Jersey, 1969 s. 10—13).

Heller ikke slike „victim-studies“ kan tillegges tilsvarende ut-sagnskraft for andre land, hvor såvel den totale kriminalitet som de enkelte deliktsformer kan ha en annen utformning.

2.3. Sammenfattende sluttbemerkninger om utforskningen av mørkefeltet.

De senere års undersøkelser om skjult kriminalitet (utført som self-reported studies eller victim studies) har vist at den offisielle statistikk ikke evner å leve opp til rettsordenens strenge krav til et vitne: „å utsi den rene og fulle sannhet og intet fordølge“.

Vi må se i øynene at statistikken bare gir oss brokker av den virkelige kriminalitet, og at statistikkens vitnesbyrd fordøyer mange forgåelser.

3. *Statistiske oppgaver om kriminalitetsutviklingen i Norge fra 1950-årene.*

3.1. Noen innledende bemerkninger.

Redegjørelsen under 2 skulle ha vist at kriminalstatistikkens oppgaver bare dekker et avgrenset felt av det totale kriminalitetsområde. Allerede dette forhold kan tilsi en viss forsiktighet ved bruk av kriminalstatistiske oppgaver. Videre må man ha for øye at endringer i registreringspraksis kan gi sterke utslag i de statistiske oppgaver. En styrkelse eller en svekkelse av kriminalpolitiets arbeid vil også i høy grad kunne influere på statistik-

kens tall — likesom tilfeldige omstendigheter (således en tidsbegrenset skjerpning av politi-opsikt, eller en opprulling av en sak med mange forgreninger) kan bringe „forstyrrelser“ i tallenes tale. De statistiske oppgaver vil endelig kunne vise variasjoner som har en ubrytelig sammenheng med gjennomførte lovendringer (nykriminalisering, av- eller nedkriminalisering).

Tidlig viste man et ganske åpent bilkk for slike feilkilder ved den offisielle statistikk. Getz anførte således allerede i 1892 at iallfall vil „en liten forandring i almenhetens tilbøyelighet til å melde og i myndighetenes duelighet til å oppdage og skarphet i å forfølge, lett kunne øve en meget forstyrrende virkning på de slutninger hvorpå her dog alt hviler“ (Getz l.c. s. 56—57). Getz understreket for øvrig at i enkelte kretser kan alltid personlige tilfeldigheter og lignende gjøre seg sterkt gjeldende, se om slike forhold nedenfor under 3.25.

Nedenfor vil det bli søkt gitt en redegjørelse for kriminalitetens utvikling hos oss, på grunnlag av oppgaver som er hentet fra Politistatistikken (som vi har årlige publikasjoner for fra 1957 og frem til 1972), og fra Reaksjonsstatistikken (her med utgangspunkt i 1951). Oppgavene vil for begge disse statistikker bli meddelt for hvert 3. år i perioden.

En samlet presentasjon av oppgavene for de siste 15—20 år vil også gi mulighet for å se de store linjer i utviklingen — trekk som kan være vanskelig å få øye på ved offentliggjøringen hvert år av den løpende statistikk. Ved lesningen av de enkelte publikasjoner vil man lett bli opptatt med å betrakte „biter“ i et bilde som bør ses i sin helhet og sin sammenheng.

3.2. Statistikk om etterforskede forbrytelser („Politistatistikk“)

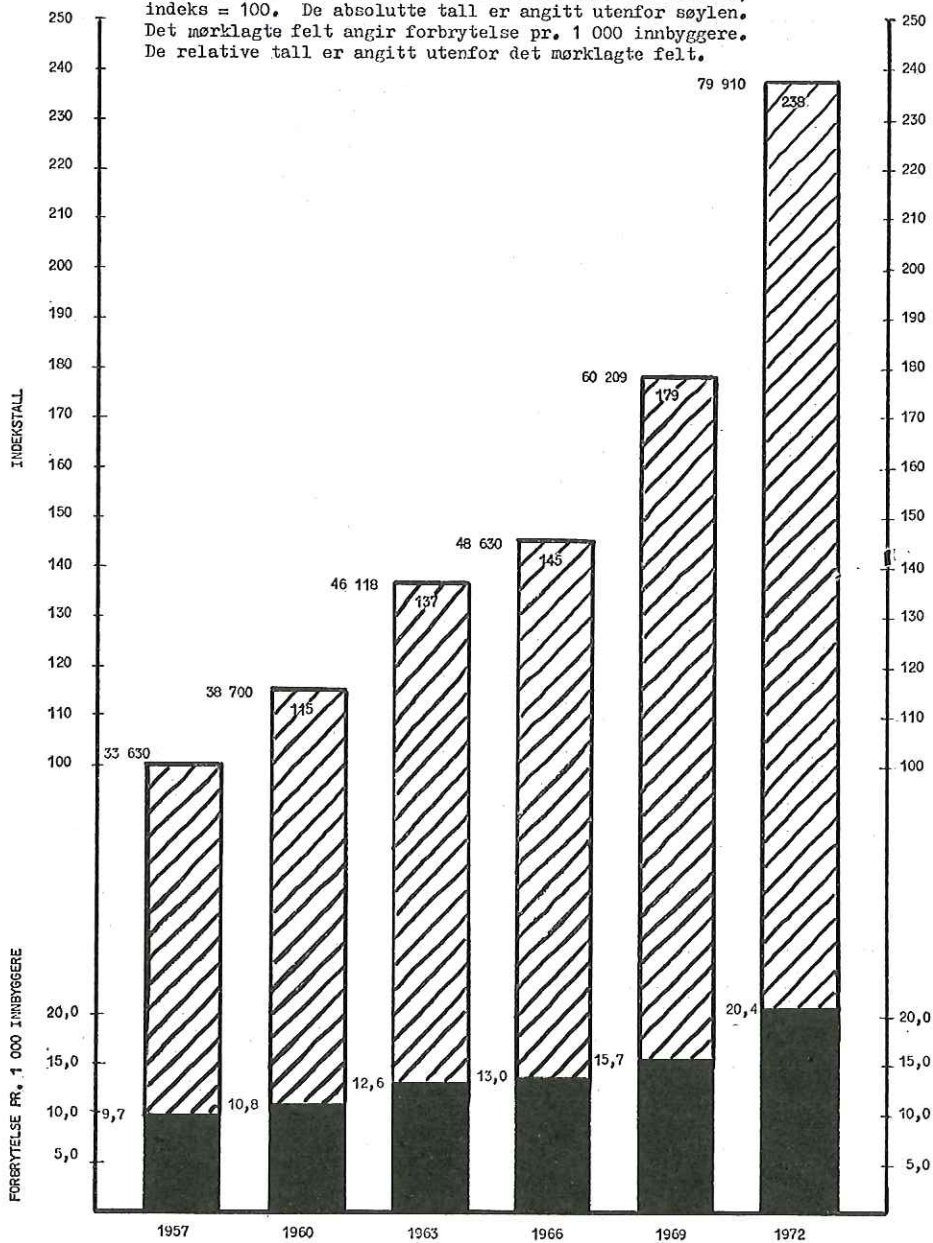
3.21. Oppgaver om kriminalitetsvolum.

Bortsett fra 1962 da Politistatistikkenes tall indiserte en viss nedgang eller stagnasjon, har vi for hvert år fått oppgaver som beretter om en jevn økning — for de aller seneste år har økningen vært ganske betydelig.

Diagram 2 angir utviklingstrenden: frem til 1966 var stignings-takten nok så moderat, mens den for det siste femår har vært ganske sterk. Dette gir seg markerte utslag såvel i absolutte som i relative tall. — Med 1957 som basisår og med forbrytelsestallet for dette år som indeks = 100, har det for hvert tredje år i perioden vært en stigning frem til 1972, da tallet lå 138 % høyere enn i 1957. — Den samme tendens — om enn i lett avsvakket grad — trer frem om man ser forbrytelsestallet i relasjon til innbygger-tallet. Også her har det skjedd mer enn en fordobling — et forhold som er illustrert gjennom det mørklagte felt i søylene for de enkelte år.

D I A G R A M 2

Politi statistikkens oppgaver over etterforskede forbrytelser 1957-1972. Antall forbrytelser med året 1957 som basisår, indeks = 100. De absolutte tall er angitt utenfor søylen. Det mørklagte felt angir forbrytelse pr. 1 000 innbyggere. De relative tall er angitt utenfor det mørklagte felt.

Taloppgaver som de her refererte, gir — i seg selv — ikke sikre angivelser om kriminalitetsutviklingen. De må ses i nøye samband med eventuelle endringer i lovgivning og registrering — enkelte slike trekk vil bli antydnet senere.

Den norske politistatistikk som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå, har fått et annet opplegg enn politistatistikken i andre nordiske land. Den omfatter således bare forbrytelser — de mindre lovbrudd, forseelser, blir ikke tatt med i denne statistikk. Mens politistatistikken i andre land i Norden er bygd opp på grunnlag av anmeldelsene, foretas statistikkføringen hos oss ved etterforskningens avslutning. Dette innebærer at det frem til dette tidspunkt kan skje en viss avsiling — med utkobling av endel „imaginære“ forbrytelser og av forhold som etter etterforskningsmessig klarlegging ikke viser seg å være straffbare. I sistnevnte henseende følges det muligens ikke noen helt konsekvent linje hos oss. Ved gjennomgåelse av endel av Politistatistikkens skjemaer for et bestemt år har man således funnet saker som er henlagt etter at det var klarlagt at det ikke forelå noe straffbart.

Etter det registreringsystem som er lagt til grunn hos oss, skulle det ved avslutningen av etterforskningen foretas skjemautfylling for hvert enkelt straffbart forhold. Ved gjennomgåelse av en del saker synes det klart at denne forskrift ikke blir etterkommet fullt ut. Ved seriesaker som for en enkelt siktet omfatter en rad av straffbare forhold, eller som omfatter en rekke siktede, synes skjemautfyllingen — av praktiske grunner — å bli noe forenklet. Man har for øvrig sett en del saker hvor politiets utfylte statistikk-skjema, er blitt „liggende over“ i saken, slik at forholdet (forholdene) ikke er blitt behørig registrert i Statistisk Sentralbyrå.

Man må beklage at Politistatistikken har fått et ulikt opplegg i de nordiske land, noe som vanskeliggjør en sammenligning landene imellom. Det ville være en stor vinning om man kunne få bragt istand et felles statistikk-opplegg og etter hvert få lagt til grunn en tilnærmet lik registreringspraksis i de enkelte nordiske land. Et initiativ i denne retning kunne muligens skje gjennom Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi.

3.22. Oppgaver om kriminalitetsformer.

Den alt dominerende kriminalitetsform er vinningsforbrytelser, med tyvsforbrytelsen som kriminalitetens „grå hverdag“. Tyvsforbrytelsene utgjorde i 1966 72 % og i 1969 74 % av det totale antall forbrytelser. Prosenttallet lå i 1972 på samme nivå som i 1969. Dette innebar egentlig en økning, idet kategorien tyvsforbrytelser ble noe „desimert“ i 1972, gjennom en „nedkriminalisering“ av naskeriforgåelsen. Denne ble ved en lovendring av 14. april 1972 gjort om fra forbrytelse til forseelse — noe som med virkning for mer enn halve året 1972 ekskluderte naskeri-

forståelser fra Politistatistikken som utelukkende omfatter forbrytelser. Dette gav seg også klart utslag i Politistatistikkenes tall for 1972, da naskeriforgåelsen kom til å figurere med et tall i underkant av 900, mens det i de tre foregående år hadde ligget på omlag 1350, og naturlig nok — på bakgrunn av utviklingen av tyverier i magasiner og selvbetjeningsbutikker — hadde vært inne i en periode med klar økning. Hvis man således velger 1966 som basisår og setter tallet for naskeriforgåelser dette året = 100, vil man se at indekstallet for de nærmeste 5 år til og med 1971 var: 114, 136, 143, 137 og 160. I 1972 var tallet — som følge av den nevnte lovendring — falt til 94. — Lovendringen som innebar en nedkriminalisering av naskeriforgåelsen omfattet også en utvidelse av denne forgåelsesform. Den tok etter lovendringen også opp i seg mindre bedragerier og helerier — også i så henseende kan lovendringen i noen grad ha redusert Politistatistikkenes forbrytelsestall for 1972. — Reelt sett skulle således økningen i den totale kriminalitet dette år være enda større enn de blotte sumtall gir uttrykk for. (Påfallende er det at Reaksjonsstatistikken for 1972 ikke bærer særlig vitnesbyrd om nedkriminaliseringen av naskeri, se nedenfor under 3.31).

Politistatistikkenes oppgaver har — som vi allerede har pekt på — lenge vist at tyvsforbrytelsene utgjør den dominerende forbrytelsesform. En så vidt bred kategorisering kan tilsløre vesentlige trekk i kriminalitetsutviklingen. Innenfor tyvsforbrytelsene kan det således ha skjedd en viss forskyvning — noe som statistikken i seg selv gir sterke holdepunkter for, for så vidt angår økningen i „grove tyverier“. Om man her vil bruke 1957 som basisår og registreringstallet dette år som grunnleggende indekstall, vil man se at det innenfor denne forbrytelsesform har skjedd en vesentlig større økning enn i kriminalitetstallet totalt sett. Mens dette i perioden 1957—1972 er økt med 138 %, har det innenfor grove tyverier skjedd en langt sterkere stigning. Allerede i 1966 lå tallet for grove tyverier 148 % over det tilsvarende tall for 1957, i 1969 var det kommet opp i 254 og i 1972 var det nådd opp i 442 %. Bak denne økning i kvantitet kan også ligge en skjerping i kvalitet. De grove tyverier kan således ha fått en grovere karakter — med hensyn til objekt eller modus, eventuelt begge deler. Det ligger nær å tenke på at en rekke grove tyverier kan ha fått et mer profesjonelt preg i utførelsesmåte eller ved objektene for tyveriene. Disse kan være utført av flere i samvirke, eller de kan være utført ved hjelp av auto og/eller autogen. Enkelte tyvsobjekter kan være kommet særlig i skuddet, da de lett lar seg hente fra en forretning, ett lager, og lett lar seg omsette. En del slike tyvsobjekter kan enkeltvis og i noe antall representere betydelige verdier.

I den offentlige debatt har det ved en rekke anledninger vært anført at det har skjedd en økning i *voldsforbrytelsene*.

I tab. 1 er det gitt en samlet oppstilling over voldsforbrytelsene — deres utvikling og andel av den totale kriminalitet.

Tab. 1. Utviklingen for voldsforbrytelser i Norge.

År	Samlet antall voldsforbrytelser	Indeks	Andel av total kriminalitet, i prosent
1957	2.121	100	6.3
1960	2.080	98	5.4
1963	2.231	105	4.8
1966	2.521	119	5.2
1969	3.192	150	5.3
1972	3.840	181	4.8

Sumtallene er hentet fra Ragnar Hauges artikkel Vold og volds-kriminalitet, „Forskningsnytt“ nr. 2/74 s. 10—14.

Tabellen viser at voldsforbrytelsene i perioden har gått opp med 81 % — en økning som ligger lavere enn stigningen i den totale kriminalitet, som i perioden gikk opp med 138 %. Den lavere stigningstakt for voldsforbrytelser kan ha noen sammenheng med at lovbrøyttere til denne kriminalitetsform rekrutteres fra aldersgrupper over den kriminelle lavalder, mens mange andre — og praktisk viktige — kriminalitetsformer i atskillig grad forøves av lovbrøyttere under lavalderen. Denne faktor må has for øye også ved vurderingen av oppgavene over voldsforbrytelsenes andel av den totale kriminalitet.

I artikkelen nevnt i note til tab. 1 har Hauge pekt på at „den alt vesentligste del av de etterforskede voldsforbrytelser utgjøres av legemsfornærmelsene“. Denne anførsel har en solid forankring i det statistiske materiale, som for et tidsrom denne artikkel gjelder, viser at legemsfornærmelsene — straffbare etter strl. § 228 — årlig har utgjort omlag trefjerdedeler av det samlede antall voldsforbrytelser; henholdsvis 78, 76, 76, 75, 77 og 74 prosent.

En like solid forankring i empirien har ikke den slutning Hauge mener å kunne trekke av det forhold at flertallet av voldsforbrytelser er henført under § 228: at det her dreier seg om den minst alvorlige vold, „hvor det ikke foreligger noen skade eller hvor skaden er forholdsvis ubetydelig“ (l.c. s. 10). I et empirisk perspektiv vil det kunne godtgjøres at et ganske stort antall tilfelle som er subsumert under „legemsfornærmelse“, har hatt vesentlige skadefølger som er ansett å ha ligget utenfor lovbrøytrens forsett. Forgåelsen er blitt henført under strl. § 228 annet ledd og dermed rubrisert som legemsfornærmelse med „uforsettlig følge“. I sin artikkel har Hauge festet oppmerksomheten

ved at det etter oppgavene fra victim-studies skulle være en anmeldelsesfrekvens som var tre ganger så høy som man skulle forvente på basis av Politistatistikkens tall. Dette manglende samsvar får Hauge til å trekke denne konklusjon: „at noen av tilfellene i politiets øyne er så bagatellmessige at de henlegges uten etterforskning eller at de klassifiseres som forseelse i straffelovens forstand“ (l.c. s. 12). Denne siste del av konklusjonen har nok en solid bærekraft, idet et ganske betydelig antall voldsforfølgelser henføres under forseelsbestemmelsen i løsgjengerlovens § 17. Den førstnevnte del av slutningen kan nok trenge en justering. Mange av de forhold som er anmeldt som voldsforbrytelse blir ved avsluttet etterforskning henført under straffebud som ikke har noe rekvisitt om vold; f. eks. veskenapping, ansett som tyvsforgåelse og ikke ran. I en annen artikkel (Lov og Rett 1972) har Hauge anført nok en grunn til at forholdet ikke anmerkes i kriminalstatistikken: at fornærmede trekker anmeldelsen tilbake før forholdet er ferdig etterforsket. En slik tilbakekallelse vil ikke nødvendigvis føre til at man unnlater å sende statistikk-skjema for forholdet, se bemerkning foran under 3.21.

Såvidt summariske oppgaver som angitt i tab. 1 har begrenset utsagnskraft med hensyn til voldskriminalitetens nærmere utforming. Den sier således intet om eventuelle endringer i voldskriminalitetens art og grad, endringer i dens egentlige karakter. I tab. 2 har man søkt å belyse dette spørsmål.

Tab. 2. Utviklingen for mer kvalifiserte voldsforbrytelser.

År	Legemsbeskadigelse og drap	Indekstall	Ran	Indekstall
1957	200	100	67	100
1960	238	119	65	97
1963	221	111	111	166
1966	286	143	156	233
1969	307	154	209	312
1972	404	202	323	482

Også disse tallene er hentet fra Hauge. De er stilt sammen her og satt i relasjon til utviklingen.

Tallene i tab. 2 viser at grovere voldsforbrytelser har hatt en mer ugunstig utvikling enn voldsforbrytelsene generelt sett. Antallet av legemsbeskadigelser og drap er således blitt fordoblet i perioden, og for ransforbrytelsene kan man registrere en oppgang på hele 382 %.

Også for *sedelighetsforbrytelser* kan man registrere en viss oppgang i perioden. I tab. 3 har man som sedelighetsforbrytelser ført opp sumtallet etter Politistatistikkens hovedoversikt.

Tab. 3. Sedelighetsforbrytelser etter Poitistatistikken.

År	Samlet antall	Indekstall
1957	761	100
1960	947	124
1963	908	119
1966	890	117
1969	985	129
1972	1020	134

Økningen er — som det vil ses av tabellen — nokså moderat, med i alt 34 % for hele perioden. Dette forhold må imidlertid ses i noen sammenheng med den lovrevisjon som fant sted i 1963, da det på dette område ble foretatt en viss av- og nedkriminalisering. Dette år gikk også antallet anmeldte sedelighetsforbrytelser noe ned. — For de år tallene i tab. 3 gjelder, synes oppgangen ellers å ha gjort seg gjeldende ved mindre grove sedelighetsforbrytelser.

Ved enkelte grupper av sedelighetsforbrytelser kan „rene tilfeldigheter“ lede til en økning av registrerte forgåelser, se om dette nedenfor under 3.25.

I den siste del av den periode denne redegjørelse omfatter, har man sett fremveksten av en ny kriminalitetsform — narkokriminalitet, med et profesjonelt utbud av narkotiske stoffer og med et nytt klientel av unge, autoetablerte brukere og besittere. Denne krminalitetsform fikk sin spesielle plass i Politistatistikken, fra 1968 av. Den „debuterte“ da med et sumtall på 201, som utgjorde mindre enn 0.5 % av totaltallet for forbrytelser. Tallet på narkoforgåelser har økt sterkt for hvert av de senere år. Bruker man 1968 som basisår og tallet dette år som indekstall, vil man kunne fremstille utviklingen ved følgende indekstall: 121, 217, 383 og 403. Siste år — 1972 — utgjorde narkoforbrytelsene (med i alt 811) noe over 1 % av det totale antall forbrytelser. Politistatistikkens oppgaver over „narkoforbrytelser“ er knyttet til „Almenfarlige forbrytelser“ — en systematikk som må betegnes som mindre heldig. Bare et beskjedent fåtall av forholdene er søkt henført under bestemmelsen i straffeloven om profesjonell narko-ovretredelse (§ 162). Det dominerende antall gjelder forbrytelser som omhandlet i legemiddeloven av 20. juni 1964 — forbrytelser som har omfattet ulike forhold: ulovlig besittelse av, og „ukvalifiserte“ transaksjoner med, narkotika. Bruk alene skal ikke telles med i Politistatistikken, idet bruk er å anse som forseelse etter legemiddeloven.

3.23. Oppgaver over „siktete“ personer.

„For forbrytelser hvor politiet innstiller på at sak skal fremmes og forbrytelser som besluttes henlagt fordi gjerningsmannen

ikke oppfyller de subjektive betingelser for straffbarhet eller fordi almene hensyn ikke tilsier offentlig påtale, skal politiet gi enkelte personalopplysninger om gjerningsmennene". — Disse gjerningsmenn blir i Politistatistikken omtalt som siktede personer. „Denne språkbruk er ikke helt i samsvar med straffeprosessloven; det er imidlertid vanskelig å finne et mer dekkende uttrykk“ (Kommentar til Kriminalstatistikk 1957 s. 22). Politistatistikken vil etter dette inneholde opplysninger også om lovbytere som er under den kriminelle lavalder, 14 år. For registrering som „siktet“ i Politistatistikken gjelder bare en nedre aldersgrense på 5 år.

Opgavene i nedenstående tabell (tab. 4) angir tre viktige kjennetegn på „siktete“ for forbrytelser: kjønn, alder, bosted. Tabellen understreker at det er menn — unge sådanne, bosatt i byer — som dominerer Politistatistikkens kriminalitetsbilde.

Tab. 4. Politistatistikkens „siktete“ — fordelt på kjønn og de yngste aldersgrupper og på „siktetes“ bosted — Tallene angitt i prosent.

År	„Siktete“ Totaltall	Kjønn		Aldersgruppering (tall for M og Kv)								„Siktete“ bosatt i	
		M	Kv	I alt under					I alt under			By	Bygd
				5—9 år	10—13 år	14 år	14—17 år	18—20 år	14—20 år	21 år			
1957	8.396	93	7	5	22	27	18	7	25	52	52	48	
1960	9.178	92	8	4	21	25	24	9	33	58	54	46	
1963	9.320	92	8	6	16	22	24	13	37	59	54	46	
1966	10.058	91	9	3	17	20	25	13	38	58	60	40	
1969	11.216	90	10	2	14	16	28	14	42	58	61	39	
1972	13.384	90	10	2	11	13	30	16	46	59	63	37	

Totaltallet av „siktete“ er tatt med for å indikere størrelsesordenen av den gruppe lovbytere hvis forhold blir klarlagt etter anmeldelsen — sammenlign antall anmeldte forbrytelser (diagram 2).

Fordelingen på de to *kjønn* viser at kvinnenes andel har økt noe i perioden.

For de to yngste *aldersgruppene* av siktede har man hatt en jevnt synkende representasjon og deres andel er blitt halvert i perioden. Man har ikke holdbart grunnlag for å anta at deres reelle kriminalitet skulle ha undergått endringer i dette tidsrom. Endringene kan således være begrunnet i en viss omlegning av registreringen. Man skal slett ikke se bort fra at dette kan ha skjedd, på grunnlag av vunne erfaringer, se nedenfor om enkelte registreringer av „siktete“ i den yngste aldersgruppen.

Også de påtagelige variasjoner i fordelingen av siktede etter „bosted“ (med en meget betydelig øking av „siktete“ bosatt i by) kan gi

grunn til å anta at det har skjedd en omlegning i registreringen, f. eks. med et videre begrep av „by“, og/eller innlemmelse i bykommune av tidligere tettbygde strøk.

Oppgavene over de anmeldte forbrytelser viser at i de tre første årene ble 68 % av forbrytelsene *begått* i by, i de tre siste år var tallet økt til 72 %.

Mens de to yngste aldersgruppene etter hvert har fått en sparsommere representasjon, er tallene gått ganske sterkt opp for de to aldersklasser like over den kriminelle lavalder, 14—17 åringer og 18—20 åringer. Den sistnevnte gruppe har fått sin representasjon mer enn fordoblet, mens økningen for den førstnevnte gruppe er noe mindre, men likevel ganske sterk; fra 18 til 30 % av totaltallet. Mens de to aldersklasser under den kriminelle lavalder har fått sin andel vesentlig beskåret (fra 27 til 13 %), har de to aldersklasser like over lavalderen fått sin andel mer enn tilsvarende forhøyd (fra 25 til 46 %). Det samlede antall „siktede“ under 21 år er således likevel gått noe opp i perioden, fra 52 til 59 %.

Politistatistikkens oppgaver over „siktete“ i aldersgruppene under den kriminelle lavalder må antas å dekke nokså uensartede forhold. Noen av dem kan ikke anses å tilsvare egentlig anmeldte forbrytelser. Etter lov om Norges Brandkasse, av 12. juni 1931, skulle alle tilfelle av brannskade anmeldes til politiet for anstilling av „etterforskning angående skadens oppkomst og årsak“, lovens § 46 og påtaleinstruksens § 65. (En ny lov om Norges Brannkasse, datert 8. juni 1973, har ikke noen tilsvarende lovbestemmelse). På grunnlag av de tidligere bestemmelser kan politiundersøkelser ha ledet frem til en avdekning av brannårsak: „barns lek med fyrstikker“ — et forhold som har gitt disse småbarn status i politistatistikken som „siktet“ for forsettlig ildebrann. Ved gjennomgåelse av meldeskjemaer til Politistatistikken for 1965 fant man således to saker, hvori begge figurerte to gutter (den ene like over 5 år, den andre like under denne statistiske lavgrense). Disse hadde lekt med fyrstikker og dermed forårsaket brann. I begge saker ble 5—6 åringen innlemmet i statistikken som „siktet“ for forsettlig idebrann, mens „medvirkeren“ unnslopp denne registrering på grunn av manglende statistisk modenhet.

Fra den samme årgang av statistikkskjemaer skal her meddeles et par andre saker som i noen grad kan belyse den sammensatte karakter av mindreåriges registrerte forbrytelser:

Eieren av en sjokoladebutikk i en av våre større byer meldte at tre gutter hadde vært inne i hennes butikk og kjøpt en „Kvikk Lunch“-sjokoladeplate. De hadde betalt denne med en blankpusset femøre (tatt som et kronestykke). Eieren forlangte ikke påtale, og hun mente at det hele var en guttetrekk, ikke forøvd i ond hensikt mot henne. Hun ville likevel melde forholdet til politiet, for at barna snarest kunne bli

stoppet. Etter foretatte avhør av barna ble saken rutinemessig sendt barnevernsnemnda, og for to av guttene (henholdsvis 9 og 7 år) ble skjema sendt Statistisk Sentralbyrå, med angivelse om „siktelse“ for bedrageri.

En mor i en omegnskommune til hovedstaden ringte til stedets politikammer og meldte at hennes sønn på 7 år sammen med et par kamerater hadde begått hærverk på en personbil. Foreldrene til barna var blitt enige om å møtes om kvelden og tale om saken. De anmodet om at lensmannen ville komme og avhøre guttene „slik at guttene skjønnte det var alvor og gjentagelser kunne unngås“. Lensmannsbetjenten kom til „selskapet“ og avhørte guttene som tilstod at de hadde brutt opp en bil, knust luftervinduet, knust glasset på pyntemerket på rattet m. m. De tilstod også at de hadde knust en vindusrute i en hytte like ved. Foreldrene sa seg villig til å erstatte de skader deres håpfulle poter hadde forvoldt. Foreldrenes „bestilte avhør“ resulterte i at deres tre gutter, henholdsvis 9, 7 og 7 år, kom til å figurere i årets politistatistikk som „siktet“ for skadeverk.

Politistatistikken for 1965 gir forøvrig opplysning om fire „siktete“ sedelighetsforbrytere i alderen 5—9 år. Tre av dem som har fått plass i statistikken under nevnte rubrikk, kom inn som „siktet“ på denne bakgrunn: En mor meldte til byens politi at hennes datter på 3 år hadde vært utsatt for tukling fra noen smågutter, som hadde berørt pikens kjønnsdel slik at hun hadde fått betennelse i de ytre kjønnsdeler. Moren ba om at politiet oppsøkte guttene og ga dem en alvorlig irettesettelse. „Lovbryterne“ ble ikke eksaminert av politiet, som konfererte med guttenes mødre. Disse hadde på sin side snakket med guttene, og de hadde innrømmet å ha tuklet med piken. De fire gutter „anmeldelsen“ gjaldt, ble „av vedkommende politibetjent og av sine mødre formant om ikke å finne på lignende rampestreker for ettertiden“. For tre av guttene (henholdsvis 5, 5 og 6 år) ble det innsendt skjema for „siktete“. Dette ble unnlatt for den fjerde, idet denne bare var 4 år.

3.24. Politiets forslag til avgjørelse av straffesaker.

I diagram 1 er det ved „politiets avgjørelse“ føyd inn en „søy-le“ som angir ulike grunnlag for henleggelse av saken. Som man vil se av oppstillingen der ble for perioden 1968—72 gjennomsnittlig 76 % (eller tre fjerdedeler) av forbrytelsessakene foreslått henlagt, mens sak ble foreslått fremmet i omlag en fjerdedel av sakene. I noen tilfelle — således hvor gjerningsmannen kan overføres flere straffbare forhold — vil flere politisaker bli „hektet sammen“ i en „retts-sak“. I en rekke tilfelle vil politiets forslag til avgjørelse ikke bli tatt til følge av den avgjørende instans i forbrytelsessaker — statsadvokat eller Riksadvokat. Den avgjørende myndighet kan fravike forslaget slik at det fremmes sak hvor det er foreslått henleggelse, eller foretas henleggelse

hvor det er foreslått saksfremme. Politistatistikkens tall for „på-taleunnlatelse“, „forelegg“ eller „tiltale“ kan således ikke direkte sammenlignes med Reaksjonsstatistikkens tall. På veien mot Reaksjonsstatistikken vil det for øvrig også skje en mindre avsiling gjennom frifinnelse. De to sett av statistikker lar seg også i en annen henseende ikke sammenligne. Politistatistikken har den enkelte forbrytelse som telle-enhet; Reaksjonsstatistikken den enkelte reaksjon. En strafferettslig reaksjon vil svært ofte omfatte flere forgåelser. Det bør for øvrig bemerkes at Reaksjonsstatistikken ikke helt treffende kan sies å omfatte personer. En person kan nemlig godt bli ilagt flere reaksjoner i løpet av ett år. Vedkommende vil da bli registrert i Reaksjonsstatistikken flere ganger i angjeldende år, nærmere bestemt for hver enkelt reaksjon.

3.25. Noen kortfattede bemerkninger om feilkilder.

Foran under 2.1—2 og 3.1 er det kort pekt på enkelte omstendigheter, som kan innebære fallgruber om man vil vurdere kriminaliteten ut fra statistikkens tall alene. Her skal det kort pekes på enkelte momenter som kan innvirke på statistikkens tall og som ofte lett kan overses, om man troskyldig hengir seg til det von Hentig en gang kalte „tall-fetisjisme“.

De årlige statistikker kan få en viss oppsvulming gjennom noe tilfeldige begivenheter. Politiets etterforskning kan — lokalt og temporært — bli intensivert ut fra særlige omstendigheter. Det har således forekommet i vår egen hovedstad i forbindelse med noen selebre saker („granatmannen“, enkelte serier av brannstiftelser, en jakt etter radioutstyr stjålet fra politiet foran Krustsjøvs besøk). Gjennom den intensiverte etterforskning kom man ved flere anledninger på spor etter andre forhold enn dem man hadde rettet søkelyset mot.

Forbrytelses-tallene kan også bli „blåst opp“ gjennom opprulling av „serie-saker“. Rubrikken „sedelighetsforbrytelser“ vil ofte gi karakteristiske eksempler på en slik tilfeldig registrerings-økning.

Som et tilfeldig valgt eksempel kan man nevne en sak som bragte flere unggutter inn i politistatistikken som „siktet“ for sedelighetsforbrytelse. Saken tok sitt utgangspunkt i graviditet og nedkomst for en 15 år gammel pike. Hun oppgav som far en jevnaldrende som var i slekt med henne. Blodprøven gav „utelukkelseskonklusjon“ og piken angav da en annen unggutt som mulig far. Under avhør kom det snart frem at piken hadde pleiet coitus med flere gutter, og saken endte med at 10 gutter kom under forfølgning — et tall som representerte en formidabel økning i antall sedelighetsforbrytelser for vedkommende landsens politikammer. — Se også sak omtalt i Rt. 1965 s. 939.

I forbindelse med tyverier fra et parfymeri i en middelstor norsk by ble det satt i gang etterforskning. Denne bragte for dagen at to gjenger hadde vært i virksomhet i byen, en pikegjeng og en såkalt guttegjeng — denne sistnevnte hadde for øvrig en „blandet“ karakter. Avsløringen av disse to gjenger bragte tallet på „siktete“ i vedkommende politidistrikt ganske godt i været.

En økt registrering kan også sette inn gjennom andre omstendigheter av mer tilfeldig karakter. Disse kan ha sammenheng med en økt observans overfor visse atferdsformer.

I engelsk litteratur er omtalt et særegent tilfelle med økt registrering. I Manchester var i perioden fra 1955 til 1958 høyst 1 mann pr. år registrert for „male importuning“. Byen fikk så ny politisjef, og tallet på personer under forfølgning for denne forgåelse steg jevnt og sikkert i de nærmeste fire år — fra omlag 30 i 1959 til 216 i 1961 (se *Donald J. West*, „The Young Offender“ s. 34—35).

Backer Midbøe har omtalt et tilfelle her fra landet som har flere likhetstrekk med det nevnte engelske — et tilfelle som riktignok har relevans bare for forseelseskriminalitet, men som i seg selv er ganske opplysende:

Statistisk Sentralbyrå var blitt oppmerksom på at drukkenskapsforseelsene i et bestemt lensmannsdistrikt hadde et påfallende oppsving. Fra å ha vært 0 i en årrekke viste oppgavene for siste år et meget betydelig tall. Byrådet henvendte seg til politimesteren for å få vite om det var gitt nye skjenkebevillinger eller om det forelå andre opplysninger som kunne forklare stigningen. Forklaringen var litt uventet. En by-politimann hadde vikariert i noen måneder i distriktet. I denne tiden hadde han „patruljert“ i tettbebyggelsen og målt drukkenskapen med bypolitimannens relativt strenge målestokk. Resultatet ble at et betydelig antall personer måtte anmeldes for offentlig beruselse (se *Backer Midbøe* i *Alkoholen og Samfunnet*, 1961 s. 153—154).

3.26. Noen avsluttende bemerkninger om oppgavene fra Politistatistikken.

Foran under 3.21 er referert oppgaver som viser at antallet etterforskede forbrytelser er gått sterkt opp i perioden 1957—1972. Under 3.22 er anført at det i perioden synes å ha skjedd en økning for enkelte grovere forgåelser, og at det bak talloppgavene kan ligge en forskyvning henimot en grovere kriminalitet. Slike statistiske oppgaver behøver som *Donald J. West* så treffende har fremholdt — ikke bety mer enn at det for hvert år tappes sterkere fra et bunnløst reservoar og at saker derfra ledes inn i den offisielle statistikk (West l.c. s. 34).

De endringer statistikken — som foran antydte — har gitt vitnesbyrd om, synes ikke å kunne forklares ved tilfeldige om-

stendigheter, endringer i lovgivning eller registrering, eller i en intensivering av etterforskning. I den periode som de statistiske oppgaver refererer seg til, har Politistatistikken kunnet berette om en jevnt synkende oppklaringsprosent — en indikator som det vel for øvrig kan rettes noen kritiske bemerkninger overfor.

Politistatistikken angivelse av oppklaringsprosenten har falt i perioden, fra 38—40 % i perioden 1957—66 til 34 i 1969 og 32 i 1972.

Konstellasjonen av et stigende antall etterforskede saker og en fallende oppklaringsprosent skulle — som en engelsk kriminolog har hevdet — snarere indikere at antallet forbrytelser som faktisk har forekommet, trolig er økt i større omfang enn tall-oppgavene i seg selv viser (*Howard Jones, Crime in a Changing Society* s. 19—20).

3.3. Statistikk om ilagte reaksjoner („Reaksjonsstatistikk“).

3.31. Utviklingen i „saksvolum“.

Reaksjonsstatistikken har like fra 1923 hatt et fast opplegg. Statistikken gir for forbrytelsessaker opplysninger om antall „straffbare“ — et overbegrep som foruten „straffelte“ omfatter personer som er tildelt påtaleunntatelse, eller fra 1965 av, som har fått forbrytelsessak overført til barnevernet som sær egen strafferettslig reaksjon.

I „Alminnelig strafferett“ (utgitt i 1956) la professor *Andenæs* frem oppgaver fra Reaksjonsstatistikken ført frem til 1952. Kriminaliteten lå på den tid på et lavt og stabilt nivå hos oss. For forbrytelsers vedkommende kunne *Andenæs* vise til at 4000—5000 personer hvert år ble funnet skyldig i forbrytelse — og at tallet på straffelte for forseelser lå i en tidoblet størrelsesorden, mellom 40 og 50.000 pr. år. Med sin utpregede sans for pregnante og sikre formuleringer bandt *Andenæs* disse talloppgaver til et bilde som skulle evne å sette seg fast i leserens erindring: tallet på straffelte for forseelser svarer omtrent til folkemengden i en by som Stavanger eller Trondheim (l.c. s. 30) — og tallet for straffbare for forbrytelser svarer „omtrent til den samlede befolkning i en passe norsk småby“ (s. 29).

Ved denne siste sammenligning kunne man for erindringen fastlegge forbryterpopulasjonen til innbyggertallet i sørlands-perler som Kragerø og Mandal (da henholdsvis 4.300 og 4.400 innbyggere). Som ledd i arbeidet med å bygge de kommunale enheter har disse småbyer ekspandert ganske sterkt i de siste 20 år, slik at de nå teller henholdsvis 10.300 og 11.300. Med en slik vekst i de passe norske småbyer skulle man tro at den trefende „lignelse“ nå var uten grunnlag. Men „lignelsen“ kan trygt tas med også i den kommende utgave av læreboken — for økingen av folketallet ved byutvidelsene har hatt sin parallell i økingen av registrerte innen Reaksjonsstatistikken. Straffbar-

hetstallet for forbrytelser er nå kommet opp i en størrelsesorden som samsvarer nokså godt med folketallet i de utvidede byer, Kragerø og Mandal, og straffelte for forseelser kan godt jevnføres med folketallet i Stavanger (vel 83.000 i 1972) — derimot ikke lenger med folketallet i Trondheim som gjennom den store byutvidelse har ekspandert usedvanlig sterkt.

Av diagram 3 vil man se utviklingen i bruk av strafferettslige reaksjoner i forbrytelsessaker etter 1951 — dette året markerte for øvrig en vending i kriminalitetsutviklingen. Det året overtok 18—20 åringene føringen med den høyeste kriminalitetshyppighet for de straffbare (uttrykt i forhold til 1.000 innbyggere i vedkommende aldersgruppe). Inntil 1951 hadde aldersklassen 21—25 år hatt den høyeste kriminalitetshyppighet blant „straffbare for forbrytelser“.

Diagram 3 viser at kriminalitetstallet lå ganske lavt i første halvdel av 1950 årene, og at man i denne periode — ut fra Reaksjonsstatistikkenes tall — endog kunne registrere noen nedgang i antallet av forbrytelsessaker. Fra 1955 viste tallet igjen oppgang, og av diagram 3 skulle klart fremgå at antall forbrytelsessaker som har resultert i anvendelse av strafferettslig reaksjon, frem til 1972 er økt med 156 %. De mørklagte felter i søylene viser at kriminaliteten i perioden er mer enn fordoblet, om man setter straffbarhetstallet i forhold til tallet på innbyggere over den kriminelle lavalder.

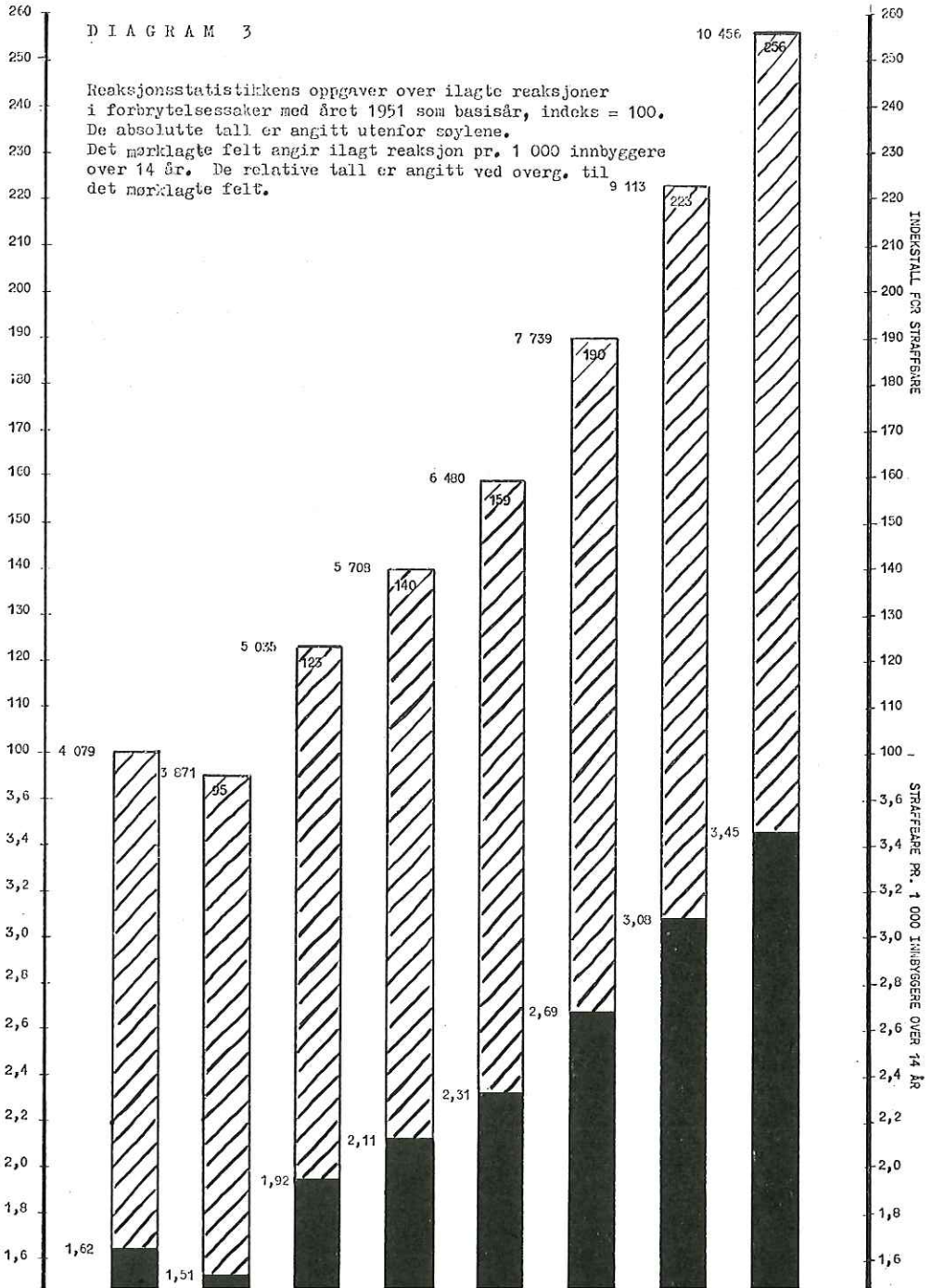
For et enkelt år etter 1954 — nemlig 1965 — kunne man registrere en viss nedgang (temmelig ubetydelig sådan) i den totale forbrytelses-kriminalitet.

Nedkriminaliseringen av naskeri har ikke gitt seg noe klart utslag i Reaksjonsstatistikken for 1972 — slik den gjorde ved Politistatistikken. Reaksjonsstatistikken viser et straffbarhetstall for naskeriforbrytelse som ikke ligger særlig lavere enn tallet for det foregående år. Det synes ikke innlysende at man innenfor det halve år av 1972 da straffebudet ennå hørte under „forbrytelser“ skulle „straffe“ et like høyt antall naskeriforgåelser som hele det foregående år. Om det her ikke foreligger en feilaktig registrering, vil den foretatte nedkriminalisering (med dens virkning på statistikkføringsen for 2. halvår da naskeri som forseelse ikke skulle komme med i de spesifiserte oppgaver), ha „kamouflert“ en sterk oppgang for denne forgåelse. Naskeriforgåelsenes fordeling på de enkelte aldersklasser har for øvrig fått en påfallende vridning i statistikken for 1972, med en markert „skjevdeling“ i forhold til de foregående år.

Før man går nærmere inn på de mer spesifiserte oppgaver som Reaksjonsstatistikken gir (bare for forbrytelsessakenes vedkommende), vil man kort omtale utviklingen innen „forseelsene“. Reaksjonsstatistikkenes oppgaver er her begrenset til „straffelte“. Man savner således for forseelsessakene særlige

DIAGRAM 3

Reaksjonsstatistikens oppgaver over ilagte reaksjoner i forbrytelsessaker med året 1951 som basisår, indeks = 100. De absolutte tall er angitt utenfor søylene. Det mørklagte felt angir ilagt reaksjon pr. 1 000 innbyggere over 14 år. De relative tall er angitt ved overg. til det mørklagte felt.

oppgaver over anvendelse av påtaleunntatelse (advarsel) — en reaksjon som har en vidstrakt anvendelse i denne type saker.

Diagram 4 viser at tallet på straffelte i forseelsessaker i perioden er steget ganske sterkt, om enn ikke i like sterk grad som for forbrytelser. Det har heller ikke vært en jevn og stadig stigning. Utviklingen har her i noen grad gått i „bølger“. Innen forseelsene utgjør økningen 131 % — og som det vil fremgå av det mørklagte felt innen søylene har oppgangen vært betydelig, også under hensyntagen til befolkningens størrelse (med en oppgang fra 16 pr. 1000 innbyggere, til 30). I enkelte år har antallet straffelte vist noen nedgang. Det gjaldt således i særlig grad året 1964, da tallet falt med nokså nøyaktig 5.000 — en nedgang som nesten fullt ut falt på „trafikkforseelsene“ (se om dette forhold nedenfor).

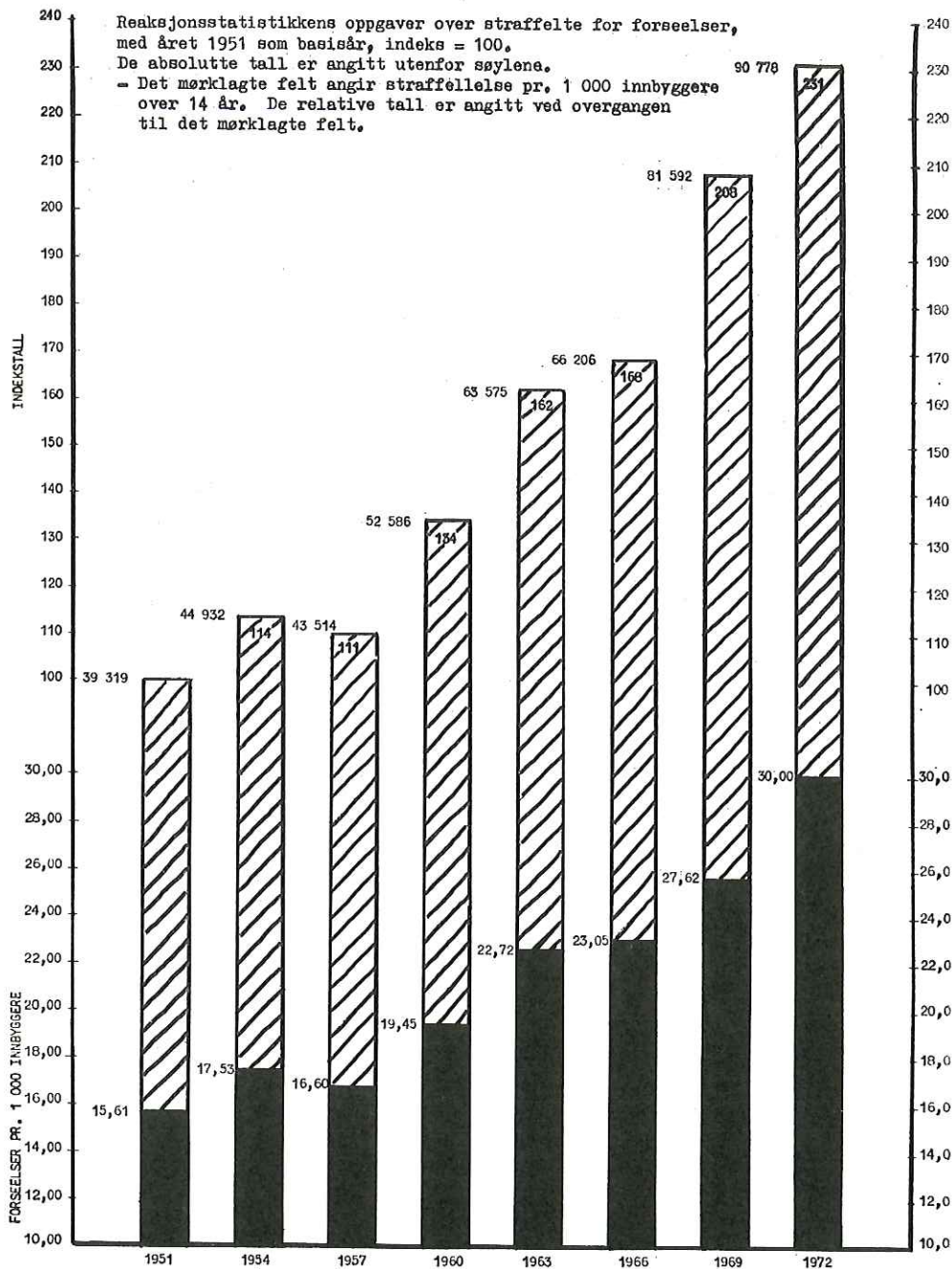
Frem til 1961 utgjorde drukkenskapsforseelsene den dominerende del av forseelses-kriminaliteten. I 1961 overtok trafikkforseelsene føringen. I Reaksjonsstatistikken for nevnte år er det anført at tallet på dommer og forelegg for trafikkforseelser ble mellom fire- og femdoblet i tiden 1950—1961. Trafikkforseelsene har senere fortsatt stigningen. I statistikken for det følgende år (1962) ble det pekt på at det meste av den nye stigning skyldes en sterk økning i antallet av botlagte for parkeringsovertredelser i Oslo og Trondheim. Økningen i trafikkforseelser har — som alt nevnt — vart ved, og det til tross for at det i 1963 skjedde en „avpenalisering“ av parkometer-overtredelser, slik at strafformen bot ble byttet ut med en forvaltningsrettslig avgift. Antallet straffelte for forseelser fikk en betydelig nedtapning ved avkriminaliseringen i 1970 av den åpenbare beruselse på offentlig sted. I 1972 — 1½ år etter opphevelsen av nevnte bestemmelse — var tallet på straffelte for drukkenskap falt fra omlag 26.000 til omlag 7.000. Selv med slike lovendringer som skulle ha sin store praktiske betydning, har forselestallet siden midten av 60 årene vist en sterk stigning.

En forseelse som står i en viss særstilling idet den som regel leder til bruk av fengselsstraff — promillekjøring — har hatt en voldsom økning i perioden. Dette skulle klart fremgå av tab. 5.

Tab. 5. „Promilledømte“ i perioden 1951—1972.

År	Antall dommer	Indeksstall
1951	698	100
1954	1219	175
1957	1838	263
1960	2178	312
1963	2715	389
1966	2678	384
1969	3989	571
1972	5761	825

DIAGRAM 4

Som det vil ses av tabellen, har antallet promilledommer økt kolossalt i perioden, med over 700 %. Stigningen skyldes selvsagt flere forhold, i særlig grad den alminnelige økning i bilparken og trafikken. I perioden har det også funnet sted lovendring i skjerpene retning, slik at straffebestemmelsene fra 1959 har fanget inn flere forhold.

Allerede i 1972 er vi kommet farlig nær det prognosetall for domfelte promillekjørere som Bratholm angav for året 1975, nemlig ca. 6.000 (se Lov og Rett 1967 s. 208).

Utviklingen i den samlede registrerte kriminalitet hos oss (forbrytelser og forseelser sammenlagt) skulle ellers tre tydelig frem av diagram 5. Søylen skulle klart indikere den stigning vi har hatt — med en fordobling av den samlede kriminalitet, uttrykt i absolutte tall, og nær på en fordobling om man setter kriminalitetstallet i forhold til befolkningstallet.

3.32. Kjønn og alder for „straffbare for forbrytelser“.

Kvinnenes andel i kriminaliteten — etter Reaksjonsstatistikken — har (jfr. tab. 6) ikke i noe år overskredet 10 %. Den har i flere år ligget vesentlig lavere. Den utgjorde i 1972 7 %. En jevnføring med tab. 4 viser at kvinnenes andel har vært mindre etter Reaksjonsstatistikken enn etter Politistatistikken for fire av de seks år som de to statistikker her dekker (1957, 1960, 1963 og 1972).

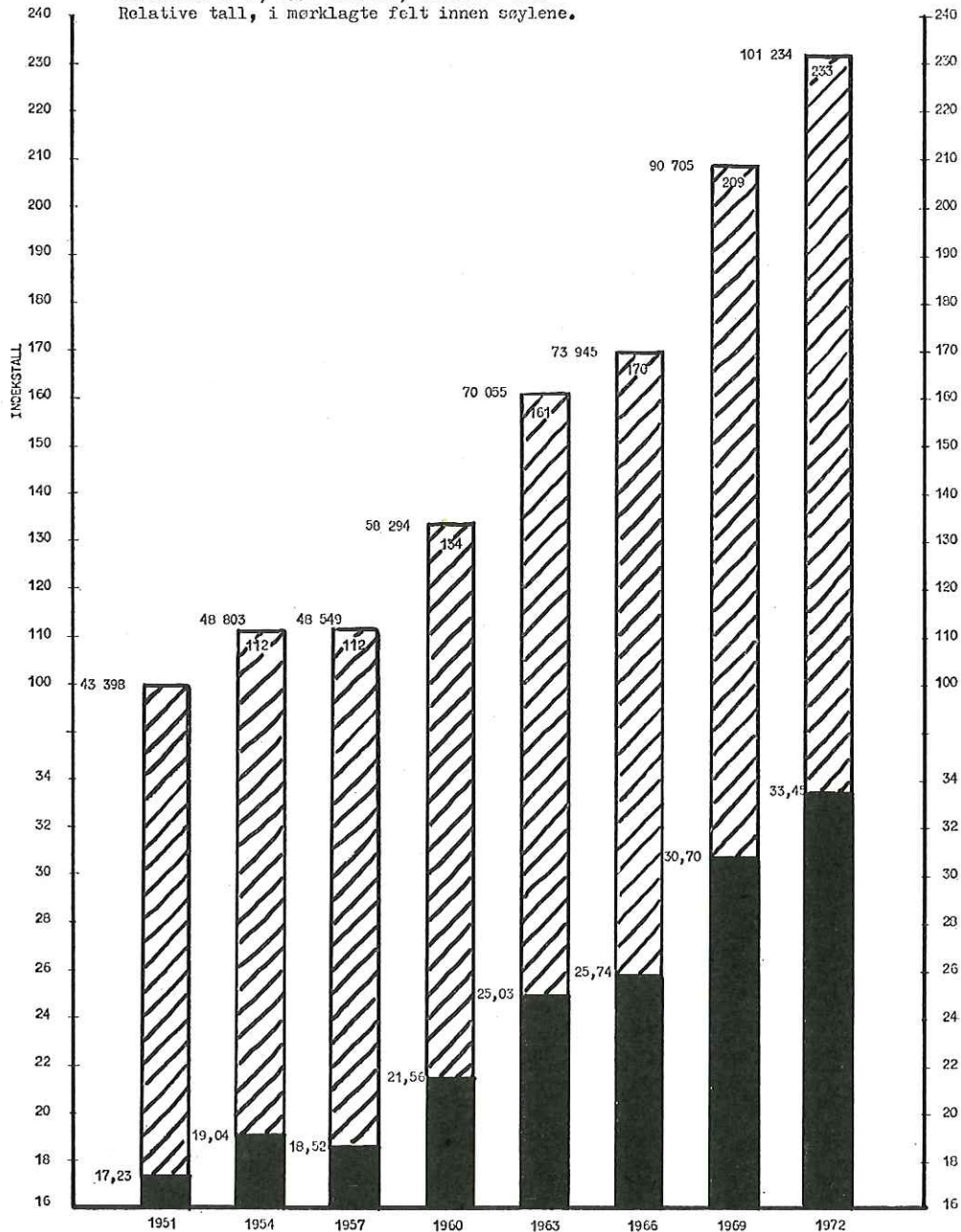
Tab. 6. Reaksjonsstatistikken oppgaver — „straffbare for forbrytelser“, fordelt etter kjønn og alder — angitt i prosent.

År	K j ø n n		Aldersfordeling — tall for M og Kv.		
	M	Kv.	slått sammen		I alt under 21 år
			14—17 år	18—20 år	
1951	92	8	15	12	27
1954	93	7	16	13	29
1957	94	6	27	12	39
1960	94	6	35	14	49
1963	93	7	34	18	52
1966	91	9	34	17	51
1969	90	10	35	17	52
1972	93	7	40	19	59

Tab. 6 understreker ellers et meget viktig trekk i kriminalitetsutviklingen hos oss: de unge lovbyrteres økende andel i forbrytelseskriminaliteten. Mens ungdom i 1951 svarte for bare noe over en fjerdedel (27 %), står de nå for langt mer enn en halvdel (59 %). Deres andel i den totale forbrytelseskriminalitet er således mer enn fordoblet i perioden; det er for den aller yngste aldersgruppe (14—17 åringene) økningen har vært særdeles be-

DIAGRAM 5

Reaksjonsstatistikkens oppgaver.
 Straffbare i forbrytelsessaker og straffelte i forselelsessaker.
 Absolutte tall, 1951 basisår, indeks = 100.
 Relative tall, i merklagte felt innen søylene.

tydelig. Den yngste aldersklassen står nå for 2/5 av hele den forbrytelseskriminalitet som resulterer i anvendelse av strafferettslige reaksjoner.

Økningen i ungdomskriminaliteten gir seg ikke bare til kjenne i de absolutte tall, eller i tall som angir de unges andel av den totale kriminalitet. At kriminaliteten har steget ganske betydelig for de unge lovbrøyttere, skulle tre helt klart frem av tab. 7, som angir straffbarhetstall i forhold til 1.000 innbyggere i de enkelte aldersklasser.

Tab. 7. Straffbare for forbrytelser pr. 1.000 innbyggere i de enkelte aldersklasser.

År	Straffbare pr. 1.000 innbyggere i aldersgruppene			
	14—17 år	18—20 år	21—24 år	25 år og over
1951	3,83	3,92	3,28	1,15
1954	3,72	4,34	3,29	1,03
1957	7,40	5,07	4,46	1,09
1960	9,04	6,01	3,97	1,04
1963	8,52	7,13	4,42	1,07
1966	10,80	6,81	4,78	1,27
1969	13,44	8,41	5,09	1,34
1972	17,00	10,84	6,00	1,21

Tallene i tab. 7 understreker at kriminaliteten gikk noe tilbake i årene 1951—1954. Sistnevnte år var det egentlig oppgang bare for aldersklassen 18—20 år som da fremdeles hadde den høyeste kriminalitetsfrekvens. Året etter (1955) inntrådte en endring som ikke trer frem i tab. 7: dette året gikk 14—17 åringene frem i ledelsen, og disse har (med ganske få unntak) for hvert år dratt lengre og lengre fra de „konkurrerende“ aldersklasser. Siste år (1972) har 18—20 åringene levert en sterk „runde“. Likevel klarer de ikke å ta inn på den ledende, som her presterte noe av et „rykk“.

Mens det i begynnelsen av 1950-årene ble anvendt strafferettslige reaksjoner mot 4 pr. 1.000 i aldersklassen 14—17 år, var tallet nesten fordoblet ved slutten av 50-årene, og det var mer enn firedoblet i 1972. Dette året ble det anvendt strafferettslige reaksjoner mot 17 pr. 1.000 i nevnte aldersklasse. — For aldersklassen 18—20 år er straffbarhetstallet nesten tredoblet gjennom perioden. — For klassen 21—24 år har økningen vært mer moderat: tallet er „bare“ blitt nesten fordoblet.

Man skal ikke se helt bort fra at slike relative tall over en viss periode ikke er helt sammenlignbare. Vi har således etter hvert fått et økende tilslag av fremmede lovbrøyttere, som i noen grad „tynger“ de respektive aldersgrupper bygd opp omkring den „bofaste“ befolkning. — Den utstrakte bruk av de „frie“ reaksjoner (smlgn. tab. 10) fører

også til at det relative straffbarhetstal „blåses“ noe opp gjennom endel iherdige residivister, som i løpet av ett år tegner seg for flere reaksjoner.

Tall som de ovenfor refererte — med strafferettslige reaksjoner i 1972 overfor 17 personer pr. 1.000 i aldersklassen 14—17 år (mot 4 i 1951—54) og overfor 11 personer pr. 1.000 i aldersklassen 18—20 år (mot 4 i 1951—54), angir i en viss grad „friserte“ og „sminkede“ tall. De er totaltall for begge kjønn — og holdes noe nede, ved den lave kriminalitet blant kvinner. I tab. 8 er de relative straffbarhetstall splittet opp, og fordelt på gutter og piker i aldersklassene 14—17 år og 18—20 år.

Tab. 8. Straffbarhetstall for ungdom i de to yngste aldersklasser, sett i forhold til 1.000 innbyggere i vedkommende aldersklasser, fordelt på de to kjønn.

År	Gutter		Piker	
	14—17 år	18—20 år	14—17 år	18—20 år
1951	6,87	6,86	0,67	0,84
1954	6,69	7,86	0,63	0,69
1957	13,68	9,20	0,86	0,79
1960	16,49	10,80	1,18	1,01
1963	15,31	12,79	1,35	1,17
1966	19,55	12,11	1,53	1,22
1969	24,23	15,23	2,11	1,17
1972	31,19	20,02	2,19	1,19

Denne tabell gir et noe dystre budskap: Mens det i 1951—54 ble anvendt strafferettslige reaksjoner overfor 7 gutter pr. 1.000 i alderen 14—17 år, ble i 1972 hele 31 pr. 1.000 rammet av en strafferettslig reaksjon. Tallet er således blitt mer enn firedoblet for denne aldersklasse — anvendt på gutter alene ligger straffbarhetstallet i en helt annen størrelsesorden enn „fellestallet“. — Også for aldersklassen 18—20 år var utgangspunktet i 1951—54 omlag 7 gutter pr. 1.000. For denne aldersklasse var tallet i 1972 kommet opp i 20 pr. 1.000, altså nær en tredobling. Også her ligger tallet for gutter i en helt annen størrelsesorden enn „fellestallet“.

Tab. 8 viser at det også for piker har skjedd en vesentlig kriminalitetsøkning — med en tredobling for aldersklassen 14—17 år, og en vesentlig lavere økning for klassen 18—20 år.

3.33. Noen sammenfattende bemerkninger om kriminalitetsutviklingen på grunnlag av Reaksjonsstatistikkens oppgaver.

Reaksjonsstatistikkens oppgaver rekker — som tidligere angitt — langt tilbake i tiden, og gir således mulighet for vurdering av

straffbarhetstallene over lengre perioder. Statistikken viser nå høyere straffbarhetstall enn noen gang tidligere — og aldri før har vi hatt så høye straffbarhetstall for ungdom.

Kriminalstatistikken kan — med sitt nåværende innhold — ikke anses som noen god sovepute, selv om vi nå er befridd for egentlige „bølgebevegelser“. Tidligere har i lange perioder kriminalitetstallene svingt opp og ned — men gjennom mer enn 15 år har vi nå vært inne i en utvikling som bare går en vei: stadig oppover. Også for oss kan den beskrivelse passe som den engelske kriminolog *Howard Jones* har gitt for sitt land: „det vi nå opplever er ikke et forbigående fenomen, men en vedvarende prosess med omforming av vår levemåte, som bringer med seg en radikal modifisering av vår vanlige atferdsmåte og våre tradisjonelle verdier“ (*Crime in a Changing Society*, 1967, s. 23). — En betraktning av lignende karakter er gjort gjeldende i Danmark av *Sv. Gram Jensen*: „på samme måte som et højt renteniveau synes at være uløselig forbundet med fuld beskæftigelse, vil et højt kriminalitetsniveau være en uundgåelig følge af samfundsstrukturen i et vesteuropæisk demokrati“ (*Kriminalitetsudviklingen 1967—71*, i stensil). Holder man dette „bilde“ fast, kan det vel være grunn til å understreke at på samme måte som et vesteuropeisk demokrati gjennom flere virkemidler søker å styre forskjellige sider ved samfunnslivet (derunder både rentenivå og sysselsetting), bør det søke å styre kriminalitetsutviklingen, gjennom adekvate forebyggende tiltak og gjennom et reaksjonssystem som søkes gitt en human og formålstjenlig utforming.

3.34. Noen bemerkninger om reaksjonssystemet.

I mange desennier har den strafferettslige praksis hos oss vært preget av „Zug zur Milde“. Dette har gitt seg til kjenne på to felter: ved en utstrakt bruk av de betingede reaksjoner (påtaleunntatelse/betinget dom) og ved en sterk bruk av forholdsvis korte straffetider ved dom på ubetinget fengsel. — Den utstrakte bruk av betingede reaksjoner skulle tre frem av tab. 9.

Som det vil ses av tab. 9 er bruken av de betingede reaksjoner (påtaleunntatelse og betinget dom) økt i perioden, slik at de nå kommer til anvendelse i 62 % av det samlede antall forbrytelsessaker. Lenge (se tallene for årene 1957—66) ble det gjort en enda mer utstrakt anvendelse av påtaleunntatelse og betinget dom. Den økte anvendelse av betinget dom som tabellen angir fra 1957 av, har sammenheng med lovrevisjonen i 1955 da anvendelsesområdet for denne reaksjon ble utvidet i flere relasjoner. Den vide anvendelse av de betingede reaksjoner som lenge var led-saget av en nokså konstant bruk av bot, førte til at ubetinget frihetsberøvelse i lange perioder kom til anvendelse bare i omlag

Tab. 9. Anvendelse av strafferettslige reaksjoner i saker om forbrytelse — angitt i prosent.

År	De enkelte reaksjoner		Bet. dom	Arbsk. ungd. f. + sikr. alene	Ubetinget fengsel
	Påtaleunnl. Overf. til bvn.	Bot			
1951	26	11	27	1	35
1954	29	12	24	1	34
1957	40	8	29	1	22
1960	40	9	29	1	21
1963	31	7	34	1	27
1966	29	9	35	1	26
1969	28	12	34	1	25
1972	29	8	33	—	30

en fjerdedel av forbrytelsessakene. Tab. 9 viser et markert sprang fra 1969 til 1972 i bruken av ubetinget fengsel. Økningen i bruken av ubetinget fengsel skjedde i realiteten noe jevnere — for begge de mellomliggende år ble ubetinget fengselsstraff brukt i 28 % av sakene. Man bør ikke overse statistikkens vitnesbyrd om en tiltagende bruk i de senere år av ubetinget fengsel. Statistiske oppgaver om en utvitet anvendelse av dette strengeste reaksjonsmiddel kan i seg selv ikke tas som uttrykk for at det har skjedd en tilstramning i rettspraksis. Forholdet kan jo være at selve kriminaliteten har fått en skjerpet karakter, eventuelt at det har skjedd en „skjerping“ på begge disse felter.

Tab. 9 indikerer at det i en periode på vel 20 år har skjedd en nedbygning for den ubetingede fengselsstraff. Denne nedbygning er nok i realiteten større enn de statistiske oppgaver her angir. Under rubrikken „Ubetinget fengsel“ føres, fra 1965 av, også opp tilfelle hvor bare en del av fengselsstraffen er gjort ubetinget („delt dom“), og hvor man før lovrevisjonen var henvist til å gjøre hele straffen ubetinget.

Også for bøttestraffens vedkommende „kamouflerer“ statistikken deler av virkelighetsbildet. Bot er fra 1955 brukt i atskillig utstrekning sammen med betinget fengsel, og fra 1965 er den i et antall saker også blitt føyd inn i reaksjonen „domsutsettelse“. Slike tilfelle rubreres i statistikken som „betinget dom“.

Som fremholdt under 3.32 har kriminalitetsbildet gjennom de siste 15 år vært dominert av unge lovbrøyttere. Denne omstendighet tilsier at man søker å belyse reaksjonspraksis overfor disse grupper av lovbrøyttere, jfr. tab. 10.

Man vil se at frem til 1960 hadde påtaleunnløstelse og betinget dom en helt dominerende anvendelse overfor lovbrøyttere i alderen 14—17 år (med 96—98 % av sakene). Dette endret seg noe fra begynnelsen av 1960 årene, da påtaleunnløstelse for et stort antall tilfelle i rettsbruken ble „byttet ut“ med betinget dom — en omlegning som har sammenheng med en gradvis nedbygging av

Tab. 10. Anvendelse av strafferettslige reaksjoner i forbrytelsessaker mot *unge* lovbyggere (M + Kv), angitt i prosent.

Alders- klasse År	Påtaleunnl. overf. til barnevern	Bot	Betinget dom	Arb.skole Ungd.f.	Ubetinget fengsel
<i>14—17 år</i>					
1951	94	1	4	—	1
1954	93	2	3	1	1
1957	94	2	3	1	—
1960	91	2	6	1	—
1963	76	2	19	1	2
1966	76	2	17	1	4
1969	71	3	21	1	4
1972	65	2	24	—	9
<i>18—20 år</i>					
1951	49	6	30	—	15
1954	50	8	24	3	15
1957	52	7	28	3	10
1960	34	8	42	3	13
1963	21	7	48	2	22
1966	12	9	54	1	24
1969	9	11	52	1	27
1972	8	7	49	—	36

barnevernets ressurser. Den totale anvendelse av påtaleunnlattelse og betinget dom overfor den yngste aldersgruppen ble likevel gjennom 1960 årene liggende på et nivå mellom 92 og 95 %, i en stadig „fallende kurve“. I 1972 kom bruken av disse to institutter under 90 %-grensen (89 %). Bruken av ubetinget frihetsberøvelse (ungdomsfengsel og fengsel) har vært stigende fra 1963, og kom i 1972 helt opp i 9 %. De resterende 2 % for dette år falt på bøtestraff, som hele tiden har hatt en beskjeden anvendelse for dette unge klientel.

For lovbyggere i aldersklassen 18—20 år har det skjedd en voldsom nedgang i bruk av påtaleunnlattelse — en reaksjon som etter hvert bare sparsomt er bragt til anvendelse overfor 18—20 åringer. Lenge ble den reduserte bruk av påtaleunnlattelse „kompensert“ ved en økt anvendelse av betinget dom, slik at disse to reaksjoner samlet sett hadde en sterk — og forholdsvis konstant — anvendelse. For årene 1951—1960 svingte det samlede prosent-tall mellom 74 og 80. I 1960-årene inntrådte en klar nedgang i bruken av disse institutter, og en tilsvarende oppgang i bruken av ubetinget fengsel. Denne sistnevnte reaksjon har fra de tidligste 60-år hatt en jevnt økende anvendelse. I den samlede periode er bruken av ubetinget fengsel for denne aldersgruppe mer

enn fordoblet. Dette forhold må i noen grad ses i samband med at en betydelig del av dette klientel allerede har pådratt seg flere reaksjoner som innenfor barnevernets rammer ikke har utløst særlig „grensesettende“ tiltak på grunn av barnevernets „nedbygde“ ressurser.

Gjennom oppgavene i tab. 11 har man søkt å få frem mulige endringer i utmålingen av ubetingede fengselsstraffer.

Tab. 11. Bruken av relativt lange ubetingede fengselsstraffer i forbrytelsessaker.

År	Lengden av den ubetingede fengselsstraff angitt i prosent			Totalprosent av andel dommer på 6 mnd. eller mer
	Under 6 mndr.	6 mnd.—1 år	Over 1 år —3 år	
1957	53	36	9	47
1960	49	38	10	51
1963	50	38	10	50
1966	58	33	8	42
1969	58	33	8	42
1972	67	26	5	33

Den prosentvise andel av korte straffetider (under 6 mndr.) ville ha ligget vesentlig høyere om man hadde tatt med fengselsdommer i forselessaker (hovedsakelig promillesaker).

Som man vil se av tab. 11 har det fra midten av 1960-årene vært en vesentlig mindre bruk av ubetingede fengselsstraffer på over 1 år. Mens disse lange straffer da utgjorde omkring 1/8 av de ubetingede fengselsdommer (11—13 %), var de i 1972 falt til under 1/12 (7 %). For de lengre straffer innen det spesifiserte straffespasium har dette noen sammenheng med den betydelige „nedkutting“ i 1963 av faste minstestrafte for en del sedelighetsforbrytelser. Fremveksten av profesjonelle narkotikaforbrytelser — fra slutten av 1960 årene — innebar en viss oppgang i tallet på fengselsstraffer over 1 år, som også etter hvert fikk en viss anvendelse ved økningen av andre grove forbrytelser, delvis med et visst profesjonelt preg. Dette trekk trer ikke klart frem i tab. 11. — Dette har noen sammenheng med en nedpenalisering som fant sted i 1972, da man opphevet den faste minstestraft på 2 år for „fjerde gangs grovt tyveri“ (straffelovens § 263 annet ledd). Denne nedpenalisering for en praktisk viktig forbrytelsesform har avsvekket det statistiske vitnesbyrd om en økt anvendelse av lengre ubetingede fengselsstraffer, således også for dommer på over 3 år. Det kan således nevnes at man for 1970 og 1971 hadde høyere tall for de lengre fengselsstraffer enn tabellen viser for 1972. For 1970 og 1971 hadde man således følgende tall — tallene for 1971 er satt i parentes: 28 (29), 9 (6), 1 (3) — og den

angitte totalprosent var i begge år 38. Den utvidede bruk av fengselsstraff på mer enn 3 år kan ellers illustreres ved denne anførsel: For 3 årsperioden 1967—1969 ble det gjennomsnittlig avsagt 17 slike dommer pr. år — for den neste 3 års-periode (1970—1972) var det tilsvarende tall nøyaktig 3 ganger så høyt, med 51 i gjennomsnitt pr. år.

4. *Kriminalitetsfrekvens.*

Gjennom de årlige publikasjoner av kriminalstatistikk får vi en viss informasjon om *kriminalitetsvolum* (se således diagram 2—5), og om *kriminalitetsinsidens* (forholdet mellom kriminaliteten i en viss periode og den dertil svarende befolkningsmengde). En del data om kriminalitetsinsidensen kan således hentes fra kilder som dem tab. 4, 7 og 8 er bygd opp om.

Som anført hos Hurwitz/Christiansen er det mer komplisert å angi *kriminalitetsprevalensen*: „den del af den strafmyndige befolkning, der på et givet tidspunkt er blevet registreret for kriminalitet, hvilket kan opfattes som et udtryk for, hvor *udbredt* kriminaliteten er. I princippet bestemmes kriminalitetsprevalensen simpelt ved en optælling af 1) samtlige nulevende straffede personer og 2) samtlige nulevende personer, der er 15 år eller derover, og en efterfølgende division af 1) med 2)“ (Kriminologi I s. 54). En slik metode er svært arbeidskrevende; den fordrer en nøye gjennomgåelse av Strafferegister og folkeregister.

Kriminalitetsinsidens og -prevalens angir omfanget av kriminalitet, basert på *inntrufne* begivenheter; henholdsvis innenfor et bestemt tidsrom og på et bestemt tidspunkt. Kriminalitet kan også søkes målt ved *kriminalitetsrisiko*, som gir et tallmessig uttrykk for sannsynligheten for inntreden av kriminalitet i *fremtiden*. Kriminalitetsrisikoen beregnes på grunnlag av kriminalitetsinsidenser for et gitt år, angitt for de ulike aldersklasser. Settes risikoperioden lik personens hele levetid, taler man om „totalrisikoen“.

I flere land har man gjennom undersøkelser søkt å fastlegge kriminalitetsprevalensen og/eller -risikoen. Slike undersøkelser fra fremmede land kan ha en meget begrenset bærekraft for land som har en annen lovgivning og en annen registreringsordning. For oss vil det her — som på så mange andre felter — være naturlig å se hen til undersøkelser som måtte være foretatt i våre naboland. I Danmark foreligger det flere beregninger av kriminalitetsrisikoen, som også er søkt beregnet gjennom svenske arbeider. Hos oss mangler særlige undersøkelser om kriminalitetsrisikoen.

Et godt og illustrerende mål for *frekvensen* av registrering for kriminalitet fikk vi gjennom Christies doktoravhandling „Unge norske lovovertredere“. Christie foretok her en inngående under-

søkelse av registrerte mannlige lovbrøyttere fra årsklassen 1933, og foretok på en rekke punkter sammenligninger mellom registrerte lovbrøyttere og ikke-registrerte innenfor denne årsklasse. Christies undersøkelse viste at innen fylte 23 år var 4.5 % av de unge menn født i 1933 blitt registrert i det sentrale Strafferregister, og ved fylte 24 år var 5.1 % kommet inn i dette register.

Strafferregistret inneholder opplysninger om betingede dommer, dom på ubetinget fengsel, sikring, forvaring og arbeidsskole/ungdomsfengsel. Registret inneholder også opplysninger om påtaleunntatelser for forbrytelse — men ikke for forseelser. Registret har hverken for forbrytelser eller forseelser anførslers om bøtstraff.

Christie understreket dette sistnevnte forhold, og at registret er begrenset til personer som begikk lovovertrædelser etter at de hadde fylt 14 år (l.c. s. 36). Christie fremholdt for øvrig at det var en stor jevnhet i tilslaget av unge lovovertrædere. „Faren for å bli registrert for det første lovbrudd er for vår aldersgruppes vedkommende på ingen måte forbi samtidig med at pubertetsalderens vanskeligheter er overstått. Aldersfordelingen viser et jevnt tilslag av nye lovovertrædere lenge etter at den typiske alderen for gjengmedlemskap er overstått“ (l.c. s. 40).

Christies anførslers om at 5 % — eller om at „hver tyvende unge nordmann har vært i en relativt alvorlig konflikt med rettspersonellet innen han har rundet sine 25 år“ (s. 35—36) — vakte atskillig oppsikt. Innen vide kretser — såvel blant personer med noen innsikt som blant personer uten sådan — hadde man ikke forestilt seg at en så vidt stor del av vår ungdom fikk sin plass i det sentrale Strafferregister. Klart og konsist understreket Christie likevel at det mest interessante ved hans resultat „er at det allerede er foreldet“ (s. 40). Dette hadde sammenheng med at den årsklasse Christie hadde undersøkt (gutter født i 1933) hadde rundet den kriminelle lavalder (14 år) og den daværende myndighetsalder (på 21 år) i en periode da kriminaliteten — også blant ungdom — lå på et både stabilt og lavt nivå. Det store omslag for 14—17 åringene kom fra 1955 av, og som vi allerede har fremholdt har denne yngste aldersklassen år for år dratt lengre og lengre fra sine konkurrenter, likevel slik at de hele tiden bare har fått nevneverdig „konkurransse“ fra 18—20 åringene.

Den harde utvikling vi nå gjennom 17—18 år har hatt hos oss innen ungdomskriminaliteten, trer klart frem om man sammenligner registreringsfrekvensen angitt i Christies arbeid (for årsklassen 1933) med den registreringsfrekvensens man har kunnet påvise — ved opptelling etter gjennomgåelse av Strafferregistret — for to vesentlig senere årsklasser, gutter født henholdsvis i 1949 og 1953. Den førstnevnte av disse to årsklasser hadde

Tab. 12. Kriminalitetsfrekvens — danske beregninger om kriminalitetsrisiko og undersøkelser om registrering i det norske Strafferregistret av aldersklasser født 1933, 1949 og 1953.

Alderstrinn	Kriminalitetsfrekvens — med beregnet kriminalitetsrisiko — for menn — på grunnlag av 4 basisår, etter den danske kriminalstatistikk			Kriminalitetsrisiko — akkumulert i % angiv.			Antall menn innført i Strafferregistret		
	Frekvens av førstegangsforbrytere — angitt i %	1937	1951	1955	1968	Født i 1933 (Christies undersøkelse) %	Født i 1949 %	Født i 1953 %	
Under 18 år	0.01	0.03	0.03	0.15	0.03	0.09	0.1	0.4	ved fylte 17 år: 4.3
18—20 år	0.68	0.94	0.87	1.23	2.1	2.9	2.7	4.1	ved fylte 23 år: 4.5
21—24 år	0.55	0.57	0.52	0.56	4.2	5.2	4.8	6.4	ved fylte 24 år: 5.1
25—29 år	0.28	0.34	0.28	0.28	5.7	6.9	6.2	7.8	ved fylte 40 år: 10.9
30—39 år	0.22	0.25	0.18	0.19	7.8	9.4	8.0	9.7	
40—49 år	0.13	0.18	0.13	0.11	9.1	11.2	9.3	10.8	
50—59 år	0.08	0.13	0.09	0.06	9.9	12.4	10.2	11.4	
60—69 år	0.05	0.05	0.05	0.04	10.3	13.0	10.7	11.8	

Tallene er hentet fra "The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science" — "Crime in Denmark — A Statistic History" — Karl O. Christiansen and Sv. Gram Jensen (1973 vol. 63, No. 1 p. 82—92). De danske risiko-tall lar seg ikke fullt sammenligne med de norske "frekvens-tall". De danske tall tar sitt utgangspunkt ved fylte 15 år (mot 14 år i Norge) — og de omfatter ikke påtaleunntatelse, hva de norske frekvenstall gjør (påtaleunntatelse / overføring til barnevern), se om de danske undersøkelser NTfK 1960 og 1961, h.h.v. s. 300—313 og s. 73—78.

på opptellingstidspunktet — ved årsskiftet 1973/74) nøyaktig like lang registreringsperiode som den lengste for den årsklasse Christie har undersøkt, frem til fylte 24 år. Den sistnevnte årsklasse hadde på opptellingstidspunktet en registreringsperiode bare frem til fylte 20 år. De unge menn innenfor denne årsklasse har således i forhold til de to anførte aldersklasser ennå 4 år å gå på — 4 år som etter Christies undersøkelse skulle gi et jevnt årlig tilsig av nye registrerte lovbrøyttere.

I tab. 12 har man stilt opp de norske „målinger“ for årsklassen 1933 (ført frem til utgangen av 1973, ved fylte 40 år), for årsklassen 1949 med to opptellinger (henholdsvis ved fylte 17 år — se *Røstad* i Lov og Rett 1967 s. 141—142 — og ved fylte 24 år), samt årsklassen 1953 (ved fylte 20 år). Disse tallene er satt sammen med de danske beregninger for kriminalitetsrisiko ut fra fire basisår. Som antydnet i en note til tab. 12 er de danske beregninger for kriminalitetsrisiko ikke helt sammenlignbare med de norske „telling“er. En sammenstilling skulle likevel kunne danne grunnlag for visse refleksjoner.

Som det vil ses av tab. 12 har man ved utgangen av 1973 fått en samlet registrering på 10.9 % for menn født her i riket i 1933. En god del av registreringene for tiden etter fylte 24 år gjelder dom på fengsel for promillekjøring. Tabellen viser ellers at årsklassen 1949 allerede ved fylte 24 år har en høyere registreringsfrekvens enn årsklassen 1933 har oppnådd frem til fylte 40 år. Enda sterkere må det virke at unge menn født her i landet i 1953 allerede ved rundingen av 20 års merket har oppnådd en registrering på 10.3 %. Ved fylte 20 år er mao hver tiende mann fra denne årsklasse kommet i Strafferegistret — det tilsvarende nøyaktig det dobbelte av det årsklassen 1933 „klarte“ i en registreringsperiode på ytterligere fire år, frem til fylte 24 år.

Enklere og klarere kan man neppe få frem den harde og skremmende utvikling vi har hatt hos oss fra midten av 1950-årene av.

En sammenligning mellom de norske „målinger“ og de danske „beregninger“ viser ellers at den faktiske registrering hos oss langt har overtruffet de danske beregninger endog på grunnlag av temmelig ferske kriminalitetsinsidenser (fra 1968). For dette siste basisår har man, for enkelte år, en noe høyere beregnet risikofrekvens enn påvist registreringsfrekvens for norske unge menn født i 1933. Da tallene for øvrig — som antydnet i tabellens note — ikke lar seg sammenligne, skulle det ikke være nødvendig å anstille særlige refleksjoner for sammenstillingen i tabellen.

De danske beregninger over kriminalitetsrisikoen, basert på 1968, viser at om en mann lever til sitt 70. år, er det en risiko på 12 % for at han vil bli rammet av en strengere sanksjon enn bøter. For en kvinne er den tilsvarende risiko vesentlig lavere, bare 1—2 %.